

Nonnulli tamen censent *phur* quoque esse vocem Hebraeorum, a radice *phur*, id est labi, eo quod sors cadat et labatur in urnam.

Porro a *phur*, id est sors, dies festus ab Hebraeis dicitur est *phurim*, quo scilicet gratias egerunt Deo, quod eos a sorte maligna interectionis ab Amano iacto liberasset. Aman autem sortem hinc adhibuit ex superstitione gentiliam, qui sorte quasi divinatione utebantur ad scrutanda occulta et periculosa, uti factum est Ionæ cap. i. Nam, ut ait S. Augustinus in *Psal. xxx.* « Sors est res in dubitatione humana, divinam indicans voluntatem. » Hinc Cicero, lib. I *De divin.* sortes vocat, quæ vaticinatione funduntur. Virgilius, lib. IV *Æneid.*

Italiani Lycia jussere capessere sortes,

Id est oracula. Ovidius, lib. I *Metamorph.*

Placuit emleste precari
Numen, et auxilium per sacras querere sortes.

Verum superstitio hæc Amanum decipit: prorogavit enim tempus cædis Judæorum, itaque spatium dedit Estheri eadem deprecandi. Si enim statim accepta a rege facultate, rem exsecutus fuisset, Judæos omnes occidisset. Imprudens ergo fuit ejus dilatio et sortitio: nimirum Deus intuituavi crudele ejus consilium. Sensus ergo est, *q. d.* Aman misit sortem, ut ex ea quasi ex divinatione et oraculo cognosceret, quis dies cædi Judæorum foret accommodus, sibi que felix et faustus, ne quod a Judæis et defendentibus vite suæ aut suorum periculum adiret.

9. SI TIBI PLACET, DECERNE UT PERRAT, ET DECEM MILLIA TALENTORUM (argenti, ut habet Hebraeus, Chaldæus et Septuaginta) APPENDAM ANCARIS GAZÆ TUE, — id est quinque miliones aureorum, si Attica, ut videtur, intelligantur hic talenta; sin Hebræa, duplo major erit summa, nimirum decem millionum aureorum. Immane est hoc pretium, sed Amano illud facile erat colligere ex Judæorum bonis jam prædæ et dirptioni ab eo destinatis. Obtulit hoc Aman Dario, quia sciebat aurum, auri cupidum, magna Persis et Judæis sibi

subditis tributa imposuisse, uti dixi cap. vii. vers. 18. Quare, ne rex causaretur per Judæorum eadem se tributa, quæ illi pendere solebant, perditurum, Aman ei spondet se hoc damnum per totos miliones sarciturum: quod si rex honeste hoc pretium refutaret, uti reipsa refutavit, cogitavit Aman se illud in rem propriam conversurum, ut toti regno, ipsique Dario formidabilis evaderet, ac data occasione exercitum conscriberet, illudque sibi adscisceret. Verum Deus iniqua et superba consilia antevertit, et in ipsius caput convertit, retorsitque.

10. TULITERGO REX ANNULUM QUO UTERATUR (ad ob-signandum decreta sua et litteras regias), ET DEDIT EUM AMAN, — ut ipse decretum de Judæis pendendis ea forma et ratione conscriberet, qua volebat, illudque regio annulo obsignaret, quasi a rege profectum, nimirum ut illud legentes stato die mactarent omnes Judæos, putantes regem hoc velle et jubere. Hinc Alexander Magnus vieto Dario, cum ad Asiaticos scriberet, annulo, quem Dario, abstulerat, litteras signabat; eo significans se jam Asiæ esse regem. Idem moriens, dans annulum Perdicaæ, hoc ipso eum regem designavit, teste Curtio, libro VI et ultimum, ac Justinio, libro XVII.

13. A PUERO USQUE AD SENEM, PARVULOS ET MULIERES. — Barbara fuit hæc Amani crudelitas, qua omnes omnino Judæos, etiam feminas et pueros innocuos, neci destinavit, ne scilicet aliquis eorum in virum evadens, stragem hanc suæ gentis ulcisceretur, et Amani caput peleret. Idem faciunt Japonenses alique Barbari.

15. FESTINABANT CURSORES, — quos, teste Herodoto, lib. VIII, Cyrtus instituerat quasi veterarios, qui statis locis et horis defatigatos equos et sessores commutarent cum recentibus, itaque celerius litteras regias perficerent quam græves volent, ait Xenophon. Imo poterant hiposticos cogere ad dandos meliores equos. Persice cursores hi Angari dicebantur. Inde angariare idem est quod cogere, *Matth. v. 41.* Unde ab Angeris dictos esse Angelos (littera *r* in *l* commutata, uti saepe fit) id est nuntios, suspiciatur Scaliger.

CAPUT QUARTUM.

S NOPSIS AP TIS.

Ob crudele necis Judæorum edictum et per Mardocheum cum suis, rogatque Estherem, ut regem pro eorum salute deprecetur. Illa, tria uno sibi et Judæis omnibus indicio jejuniæ, id se facturam, licet cum vite periculo, pollicetur.

1. Quæ cum auisset Mardocheus, vidit vestimenta sua, et indutus est sacco, sicut cinerem capiti: et in platea medice civitatis voce magna clamabat, ostendens a contritionem animi sui. 2. et hoc ejulatu usque ad fores palatii gradens. Non enim erat licitum indutum

sacco aulam regis intrare. 3. In omnibus quoque provinciis, oppidis ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Judæos, jejuniium, ululatus et fletus, sacco et cinere multis pro strato utentibus. 4. Ingressæ autem sunt puellæ Esther et eunuuchi, nuntiaveruntque ei. Quod audiens consternata est; et vestem misit, ut ablato sacco induerent eum: quam accipere noluit. 5. Accitoque Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat, præcepit ei ut iret ad Mardocheum, et disceret ab eo cur hoc faceret. 6. Egressusque Athach, ivit ad Mardocheum stantem in platea civitatis, ante ostium palatii: 7. qui indicavit ei omnia quæ acciderant, quomodo Aman promisisset, ut in thesauros regis pro Judæorum nece inferret argentum. 8. Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susan, dedit ei, ut reginæ ostenderet, et moneret eam ut intraret ad regem, et deprecaretur eum pro populo suo. 9. Regressus Athach, nuntiavit Esther omnia quæ Mardocheus dixerat. 10. Quæ respondit ei, et jussit ut diceret Mardocheo: 11. Omnes servi regis, et cuncta quæ sub ditione ejus sunt, norunt provinciæ, quod sive vir, sive mulier, non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur: nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atque ita possit vivere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, quæ triginta iam diebus non sum vocata ad eum? 12. Quod cum audisset Mardocheus, 13. rursus mandavit Esther, dicens: Ne putes quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis Judæis; 14. si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Judæi: et tu, et domus patris tui, peribitis. Et quis novit utrum ideoque ad regnum veneris, ut in tali tempore paraveris? 15. Rursusque Esther hæc Mardocheo verba mandavit: 16. Vade, et congrega omnes Judæos quos in Susan repereris, et orate pro me. Non comedatis et non bibatis tribus diebus et tribus noctibus: et ego cum ancillis meis similiter jejunabo, et tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti et periculo. 17. Ivit itaque Mardocheus, et fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

11. IN PLATEA MEDIE CIVITATIS, — puta in foro, similive loco publico, quo omnes confluebant. Hæc enim de causa forum statui solet in media civitate, ut a civibus circum circa habitantibus facile adiri possit ad vendendas et comedandas res necessarias.

VOCE MAGNA CLAMABAT. — Quid clamavit explicat Græcus, scilicet Judæos innocentes, qui nil peccarunt, dampnari ad necem. Erat hic clamandi mos in magnis calamitatibus apud Persas in usu et frequens, teste Curtio, lib. IV et V, et Herodoto, lib. III et VIII, ut sui commiserationem omnibus moverent, aliquemque excitarent, qui mali remedium afferre vel suggereret.

3. CRUDELE REGIS DOGMA, — id est edictum. Unde Hebraice est *Verbum Regis*; sic dogma pro decreto sumitur. *Act. cap. xvi.* vers. 4, ac a Josepho, Demosthene et aliis.

11. INTERIUS ATRIUM REGIS, — in quo rex in auro throno sedebat, auro gemisque collucens, velut Deus quidam terrestris. Porro lex erat ut, si quis hoc atrium non vocatus ingredieretur, absque ulla cunctatione statim interficiatur. — Legis causa erat, ait Rupertus, lib. VIII *De vict. veri Dei*, cap. 10, « ut persona regis occultaretur sub specie majestatis, putareturque aliquid habere plus homine, ne vilior fieret ex usu publico visionis. » Hinc regi astabant circumcirca

lictiores cum securibus et hastis, ut, si quis non vocatus ingredieretur, eum occiderent, teste Josepho et Ammiano, lib. XIV, et Herodoto, lib. III et VIII. Addit Josephus, Rupertus et alii hanc legem ab Assuero latam, vel innovatam fuisse, insigant Amano, ut Estheri, Mardocheo, cæterisque omnibus aditum ad regem intercluderet, ne pro Judæis deprecarentur.

13. QUOD ANIMAM TUAM TANTUM LIBERES, — id est liberare debeas, et de facto liberabis, eo quod sis in « domo regis, » quasi regina, cui usque rex parceret; sed cogita tui officii esse, ut totius populi tui animam, id est vitam neci destinatam liberare debeas, et de facto liberabis, si regem tuum maritum quasi regina adeas et deprecens.

14. TU ET DOMUS PATRIS TUI PERIBITIS. — Deo puniente hunc populi tui neglectum et immiseri-cordiam, vel vindicantibus ipsis Judæis, quos nunc despiciatū habetis, ait Josephus.

16. NON COMEDATIS ET NON BIBATIS TRIBUS DIEBUS ET TRIBUS NOCTIBUS, ET EGO CUM ANCILLIS MEIS SIMILITER JEJUNABO, ET TUNC INGREDIAR AD REGEM, CONTRA LEGEM FACIENS, NON VOCATA, TRADENSQUE ME MORTI ET PERICULO. — Nota hic fortitudinem, pietatem et charitatem Estheris, quæ se pro populo mortis periculo offert, confidens Deum affore: ideoque prudenter publicum omnium per tres

dies continuos jejuniū exigit, ut eo Deum placet, ejusque gratiam sibi conciliet. Porro S. Ambrosius, lib. *De Elia et Jejunio*: « Esther, inquit, pulchrior facta est jejunio; Dominus enim gratiam sobria mentis auget. » Unde sequitur cap. v. vers. 2: « Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus. » Jejunio ergo et oratione Esther sibi decorem, populo liberationem, Amāno crucem, Assuero lecticam, et Deo gloriam comparavit. Idipsum ita prosequitur S. Ambrosius: « Omne genus suum, id est totum populum Judaeorum a persecutionis acerbitate liberavit; ita ut regem sibi faceret esse subjectum, non libidinis amore flammatum, sed celesti commiseratione conversum; ita ut pena retorqueretur in impium, et honor sacris redderetur altaribus. Itaque illa qua triduo jejunavit continuo, et corpus sum aqua lavit, plus placuit et vindictam retulit. Amāno autem, dum se regali jactat convivio, inter ipsa vna penam suae ebrietalis exsolvit. Est ergo jejunium reconciliationis sacrificium,

virtutis incrementum, quod fecit etiam feminas fortiores augmento gratiae. » Et Clemens Alexandrinus, lib. *VI Strom.* cap. iv: « Rursus, ait, perfecta illa fide Esther, Israelē a tyrannica potestate liberans, et a crudelitate Satrapae, sola mulier afflicta jejunio restitit armatis copiis innumerabilibus, tyrannicum per fidem solvens decretum; et tyrannum quidem mitigavit. Amāno vero repressit, et Israelē perfectam ad Deum oratione illesum conservavit. »

Allegorice Esther representat Ecclesiam; unde S. Prosper, part. VII *Prædict.* cap. XXXVIII, recentis hereticis Esther factioribus subdit: « Sic Ecclesia Sancta Crucis perimit inimicos. Sic se pro suis periculis hujusmodi opponit. Sic datis in morte suis laboribus, vitam conferendo ministrat: utpote regina, quae a suo rege sponso et Domino admonetur, eique dicitur: Libera eos qui ducuntur ad mortem, et redime eos qui occiduntur. Cujus beneficiorum refugia, ipsi quoque ejus appetunt inimici. »

Esther
typus
Ecclesiae

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esther non vocata ingreditur ad Assuerum, exponens se vitæ periculo, sed ab eo comiter excepta eundem cum Amāno semel et iterum invitata ad convivium: interim Amāno Mardocheo (verius sibi) parat crucem.

1. Die autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, et stetit in atrio domus regiae, quod erat interius, contra basilicam regis: at ille sedebat super solium suum, in consistorio palatii contra ostium domus. 2. Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, et extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quae accedens osculata est summitatem virgæ ejus. 3. Dixitque ad eam rex: Quid vis, Esther regina? quæ est petitio tua? etiamsi dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi. 4. At illa respondit: Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie, et Amāno tecum, ad convivium quod paravi. 5. Statimque rex: Vocate, inquit, cito Amāno, ut Esther obediat voluntati. Venerunt itaque rex et Amāno ad convivium, quod eis regina paraverat. 6. Dixitque ei rex, postquam vinum hiberat abundanter: Quid petis ut detur tibi? et pro qua re postulas? etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. 7. Cui respondit Esther: Petitio mea et preces sunt istae: 8. Si inventi in conspectu regis gratiam, et si regi placeat ut det mihi quod postulo, et meam impleat petitionem; veniat rex et Amāno ad convivium quod paravi eis, et eras aperiā regni voluntatem meam. 9. Egressus est itaque illo die Amāno lætus et alacer. Cumque vidisset Mardocheum sedentem ante fores palatii, et non solum non assurrexisset sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est valde; 10. et dissimulata ira, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, et Zares uxorem suam. 11. Et exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, et quanta eum gloria super omnes principes et servos suos rex elevasset. 12. Et post hæc ait: Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum rege, præter me; apud quam etiam cras cum rege pransurus sum. 13. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu video Mardocheum Judæum sedentem ante fores regias. 14. Responderuntque ei Zares, uxor ejus, et cæteri amici: Jube

parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, et die mane regi, ut appendatur super eam Mardocheus, et sic ibis cum rege lætus ad convivium. Placuit ei consilium, et jussit excelsam parari crucem.

1. STETIT IN ATRIO DOMUS REGIÆ, QUOD ERAT INTERIUS, CONTRA BASILICAM REGIS. — Basilica hic vocatur aula regia; puta intimum regis cubiculum aulis pretiosis circumdatum, ubi erat aureus thronus, in quo rex sedebat, auro gemisque coruscans, habens aureum in manu sceptrum; Basilica enim Græce est domus regis; βασιλεία; enim est rex. Eadem etiam vocatur « consistorium palatii; » ita ex Dione, Philostrato, Apuleio et Eschylō, Serario. In ea enim circa regem consistebant Principes et Palatini. Esther ergo non ingressa est hoc intimum regis cubiculum, sed atrium interius illi vicinum, ita ut a rege consistente in intimo cubiculo per ostium videri posset. Sedebat enim rex « contra ostium domus. »

2. CUMQUE VIDISSET ESTHER REGINAM STANTEM, PLACUIT OCLIS EJUS. — Hic supplendum et anteponendum est ex cap. xv, vers. 9, regem primo aspectu furibundis et scintillantibus oculis aspexisse et terruisse Estherem, eo quod non vocata ad se accessisset: Estherem vero percussam semel et iterum deliquium anime passam corruisse, mox regem accurrisse, et extenso in eam scepro, illi blanditum fuisse, illamque sibi restituisse, de quibus dicendum cap. xv.

ET EXTENDIT CONTRA EAM VIRGAM AUREAM, — puta sceptrum aureum, quod manu gestabat, hæc extensione significans suam erga ipsam clementiam et benevolentiam, ut tuto contra legem non vocata ad se accederet.

Allegorice virga aurea est B. Virgo, per quam Deus toti humano generi offensus, eidem reconciliatus est, de qua Balaam vaticinatus est, *Num.* cap. xxiv, sub fine dicens: « Orietur stella (B. Virgo, quæ vera Esther, et ἀστὴρ) ex Jacob, et consurgat virga de Israel, et percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. » Hæc est, inquit B. Petrus Damianus, serm. *De Assumpt.* virga illa, qua retunditur impetus adversantium demoniorum, virga Aaron per quam fiunt et mirabilia. Baculum autem Crucis intelligi, quo non solum verberatus est, sed occisus ille insatiabilis homicida, qui moribus hominum pascitur et nutritur. In Virgine virga, et baculo crucis miserorum spes et consolatio continetur, sicut sublimis Propheta clara voce declarat: Virga, ait, tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt. »

6. ETIAMSĪ DIMIDIAM PARTEM REGNI MEI PETIERIS, IMPETRABIS. — Liberalior Assuero fuit Deus in B. Virginem, qui eidem totum regni sui, puta cæli imperium, concessit. Unde Angeli ei quasi reginæ suæ accimerunt Romæ ad castellum S. Angeli: « Regina cæli, lætare, alleluia, » uti fœsus alibi narravi. Illi enim quasi matri suæ Christus nihil negare potest: quare summum Dei in hominēs

post Verbum incarnatum beneficium est B. Virgo; hæc enim nobis dedit, ut per eam omnia ab ipso impetremus, ut ipsa nobis omnes clementie, omnipotentie et divinitatis thesaurus aperiat, omnesque gratias in eis reconditas elargiatur per filium suum.

8. VENIAT REX ET AMAN AD CONVIVIUM QUOD PARAVI EIS. — Græca addunt Estherem causam invitationis addidisse, dicendo: « Dies mea insignis est hodie; » q. d. Hodie mihi festum est, ideoque lætandum et convivium instruendum; voco ergo regem, ut illud sua presentia cohonestet. Præter Esther regem secundo invitavit ad convivium, ut in eo suam petitionem salutis Judæorum regi exponeret. *Primo*, ut sensim regem magis in sui amorem accenderet, adeo ut nihil ei negare posset. Erat enim res ardua et perdifficilis petere a rege, ut suum edictum de nece Judæorum jam latum et promulgatum, contra morum regum Persarum et Medorum, revocaret. *Secundo*, quia non audebat publice in tanta ædistantium procerum turba id petere, eo quod ipsi dixissent legem latam ex more regum, revocari non posse. *Secundo* ergo in convivio a rege idipsum petit et impetravit; secreto indicans se esse Judæum, quod publice coram principibus facere fuisset periculosum. *Tertio*, solum Amāno cum rege invitavit, ut eum in reliquorum Satraparum invidiam et odium induceret, ait Lyranus. *Quarto*, quia sciebat in convivio regem largiori potu exhilarandum, liberaliorem fore ad postulata concedenda. Sic etiam viri prudentes, eum quid ab aliquo duriore petant, non mane, cum ex jejunio austerior est mens et vultus, sed post prandium et convivium, cum eum mero hilarem reddiderunt, flagitant et impetrant. Addunt aliqui, regibus Persarum in more fuisse, ut in convivio nil cupiam negarent. Certe Herodotus libro nono scribit, apud Persas nefas esse regem quæcumque abnuere in convivio, quot quotannis est die quo rex creatus erat, insistere solebat.

9. CUMQUE VIDISSET Mardocheum SEDENTEM ANTE FORES PALATHI, ET NON SOLUM NON ASSURREXISSE SIBI, SED NEC MOTUM QUIDEM DE LOCO SESSIONIS SUÆ, INDIGNATUS EST VALDE. — Magne hæc erat constantie Mardochei, quod Amāno hosti sceleratissimo toti genti Judæorum exitium machinanti, ne quidem assurrexerit, ut suam in Deo fiduciam ostenderet, et Amāno ipso facto superbiam suam et crudelitatem exprobraret.

13. ET CUM OMNIA HABEAM, NIHIL ME HABERE PUTO, QUAMDIU VIDEO Mardocheum. — Magis ergo te, o Amāno, cruciat Mardocheus, quam tu ipsum crucies: nihil igitur habes sine Mardocheo, quia Mardocheus habet omnia, ideoque tu nihil. Jure

Ver. 8.

Ver. 9.

Ver. 11.

exclamat S. Bernardus, lib. 1 *De consider.*: « Ambitio ambientium crux, quomodo omnes torquens, omnibus places? Nihil acerbius cruciat, nil molestius inquietat, nil tamen apud miseros mortales celebrius negotiis ejus, » et ser. IV *De Azoen.* « Iste est mons in quem ascendit Angelus, et diabolus factus. » Festive S. Anselmus, lib. *De similit.* cap. LXXVII, honorem comparat papilionis: « Sic, inquit, agunt illi, qui mundi hujus honores appetunt, quomodo pueri qui sequuntur papilionem. Papilio enim, cum volat, tramitem rectum nunquam tenent: sed huc illucque se agitant; cum alicubi residere videantur, nec ibi diu morantur. Hos autem sequentes dum pueri capere volunt, cito post eos currere satagunt, et quia non ad suos pedes, sed ad papilionem intendunt, aliquando in foveam cadunt. Perumque cum caute accedunt, et eos apprehendere tentant, papilioes avolant: quando eos apprehenderint, exultant de nihilo, quasi magnum quid fuerint adepti. Similiter faciunt, qui mundi hujus honores appetunt. Honores enim hujus mundi nunquam certam tenent viam, sed incestis diverticulis de uno ad alium transvolant.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Assuerus, renovata detecta conjurationis contra se per Mardocheum memoria, jubet eum regis honoribus affici, idque per ipsum Amanum juratum ejus hostem.

1. Noctem illam duxit rex insomnem, jussitque sibi afferri historias et annales priorum temporum. Quæ cum illo prasente legerentur, 2. ventum est ad illum locum ibi scriptum erat, quomodo nuntiasset Mardocheus insidias Bagathan et Thares eunuchorum, regem Assuerum jugulare cupientium. 3. Quod cum audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris ac premii Mardocheus consecutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit. 4. Statimque rex: Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regie intraverat, ut suggereret regi, et juberet Mardocheum affigi patibulo, quod ei fuerat preparatum. 5. Responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingrediat. 6. Cumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare cupit, quod ei cogitans autem in corde suo Aman, et reputans quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare, 7. respondit: Homo, quem rex honorare cupit, 8. debet indui vestibus regie, et imponi super equum, qui de sella regis est, et accipere regium diadema super caput suum, 9. et primus de regis principibus ac tyrannis teneat equum ejus, et per plateam civitatis incedens clamet, et dicat: Sic honorabitur, quemcumque voluerit rex honorare. 10. Dixitque ei rex: Festina, et sumpta stola et equo, fac, ut locutus es, Mardocheo Judæo, qui sedet ante fores palatii. Cave ne quidquam de his, quæ locutus es, præmittas. 11. Tulit itaque Aman stolam et equum, indutumque Mardocheum in platea civitatis, et impositum equo præcedebat, atque clamabat: Hoc honore condignus est, quemcumque rex voluerit honorare. 12. Reversusque est Mardocheus ad januam palatii; et Aman festinavit ire in domum suam, lugens et aperto capite; 13. narravitque Zares uxori suæ, et amicis, omnia quæ evenissent sibi. Cui

14. Jussit excelsam parari crucem. — Sed quam Mardocheo parasti, o Aman, tibi ipsi fixisti. In illa enim mox suspenderis, juxta illud *Ecdi.* capite XXVII, vers. 29: « Qui foveam fodit, incidet in eam, et qui statuit lapidem proximo, offendet in eo; et qui laqueum alius ponit, peribit in illo. » Vide ibi dicta.

Porro crucem potius quam rogam, gladium, aliudve tormentum parari jussit, quia crux apud Persas erat usitata, eratque ignominiosissima. Aliam causam ex Rabbis dat Chaldeus Manucriptus, quem audi: « Dixit (Zares uxor ad Aman maritum): in ignem non poteris mittere Mardocheum, quia liberatus est Abraham pater ejus ab eo. In aquis non poteris suffocare eum, quoniam liberati sunt ab eo Moyses et filii Israel. In lacum leonis non poteris immittere eum, quia liberatus est ab eo Daniel Propheta. Verumtamen faciant patibulum in altitudinem quinquaginta cubitorum, et mane die Regi, ut suspendatur Mardocheus super eum; quia in hoc nunquam probatus est unus ex his, qui liberetur in patibulo ligni. » Verum hæc Rabbiniçi cerebri solita sunt figmenta.

responderunt sapientes, quos habebat in consilio, et uxor ejus: Si de semine Judæorum est Mardocheus, ante quem cadere coepisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu ejus. 14. Adhuc illis loquentibus venerunt eunuchi regis, et cito eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

Ver. 1. 1. NOCTEM ILLAM DUXIT REX INSOMNEM. — Duo per Angelum id procurante et dirigente, ut Assuerus legeret suos annales, indeque recordaretur beneficii sibi a Mardocheo præstiti, eumque honoraret: simul ut Assueri exemplo moraliter doceret reges et principes, noctes totas non stertere in lecto, sed publicis maximisque Reipublicæ negotiis invigilare, ac pro his Deum obsecrare. Scitum est illud Homeri:

Principes nocte vigilent.

Quomodo.

Ὁ δὲ πρῶτος βασιλεὺς ἀνδρῶν κλιθεὶς.
Non decet virum consilium totam noctem dormire.

« Illud vero, inquit, libro I *De Regno Persarum*, Trisotius, nunquam satis laudatum institutum apud Persas viguit, ut, quemadmodum refert libro ad imperitum principem Plutarchus, quotidie cubiculariorum unus eam ad rem constitutus, mane cubiculorum regis intrans, clamaret: Surge, o Rex, et negotia cura, quæ te Mesoromades curare voluit. » Est autem « Mesoromades, » ut ait initio Laertius, Sol, qui ab illis dicebatur *Méthres*. Constantinus Magnus, ait Eusebius, lib. IV vitæ ejus, cap. XIII, « suam ipsius mentem quodam quasi afflatu et instinctu divinarum rerum exagerans, totas sepe noctes sine somno traxit, et cum per otium liceret, orationes scribebat, idque ad summam usque senectutem.

Ferrandus Carthusianus, lib. ad *Regnum*, Duci hoc dogma commendat *Regula* v: « Sacerdotum postulationibus liber patescat auditus, frequentur oratio, lectiois studium, quamvis undique occupationibus intendantibus, igne desiderii spiritualis remota tepiditate forvescat. » Novi Prælatum insignem, qui diem negotiis et gubernationi, noctem orationi et studiis impendebat.

Jussitque sibi afferri HISTORIAS ET ANNALES. — Digna hæc rege laus, ut sua acta recognoscat et relegat, ac, si quid omissum est, præsertim in bene meritis præmiandis, suppleat. Ita Alexander Severus Imperator, teste Lampridio, ne quid irremuneratum maneret, quæcumque munera contulisset, scriptis diligenter mandabat. Si quis nihil aut minimum ab eo petisset, illum appellabat, dicens: « Quid est quod nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? pete, ne privatus de me queraris. » Porro accurata Annualium et Diariorum memoria consignata et custodia fuisse beneficia, quæ in reges Persarum conferrentur, testatur Herodotus, lib. IV, agens de Dario (qui est noster Assuerus) Hystapis Coem recognoscentie. Et Thucydides, lib. I, narrat Xerxum Darii filium dixisse Pausania: « Tibi beneficium nostra in domo semper inscriptum erit. Enimvero Persarum reges, ut Xenophon, lib. VIII *Cyrop.* docet, ministros,

sive officiales quosdam habebant, qui regum aures, et oculi appellabantur. » Apuleius, lib. 5. *Mondo*, aule Persicæ fastum ex Aristotele describens: « Sed inter eos, ait, aures regie, et Imperatoris oculi, quidam homines vocabantur; per officiorum genera Rex ille ab hominibus Deus esse credebatur, cum omnia, quæ ubicumque gererentur, ille Otasentiarum delatione discibat. »

4. AMAN QUIPPE INTERIUS ATRIUM DOMUS REGIÆ INTRAVERAT. — Hebraice et Chaldaice est *exterius*; nam interius nisi a rege vocatis ingredi non licebat. Interius ergo, id est intra palatium in atrio, quod respectu intimi cubiculi regis erat exterius, sed respectu extimi erat interius. Erant enim in Palatio atria varia, quorum alia aliis erant interiora, vel exteriora.

Ut suggereret regi, et juberet Mardocheum affigi patibulo. — Festinabat Aman ac lucem præverterat, ut matutinus, primusque regem adiret, peteretque Mardocheum surpendi, antequam Rex aliis occuparetur, ut summum desiderium suum de vindicando sui contemptu, per necem crucis infamem Mardochei contemptoris expleret. Superbia enim æque ac ira et indignatio non sinebant eum quiescere, donec vindictam hæc sumeret. Sed Deus, justus superbiæ et injustitiæ iudex ac vindex, vindictam omnem Amari in ipsum torsit, idque per partes gradatim, donec ipsum in eadem ipsa cruce quam Mardochei exeret, suspenderet. In Amano ergo liquet quam verum sit illud: « Noxa caput sequitur. » Et:

Raro antecessorem scelestum
Deseruit pede pæna clamor:

Superbos enim sternit et fulminat Altissimus.

7 et 8. HOMO, QUEM REX HONORARE CUPIT, DEBEU
INDUI VESTIBUS REGIS, ET IMPOŒI SUPER EQUUM, QUI
DE SELLA REGIS EST (in quo sedere et equitare so-
let rex, ut habent Hebræus et Septuaginta: Sella enim est quasi sedile sedentis in equo), ET ACCI-
PERE REGIUM DIADEMA SUPER CAPUT SUUM. — Diadema erat fascia byssina, qua reges caput circumligabant. Diadema erat insigne purpureum alba fascia et lapideis pretiosis distinctum, ait Curtius, lib. III et VI. Versimile est cum diademate coronam quoque regiam impositam fuisse capiti Mardochei; hæc enim erat proprium regis insigne, quod ambibat, et quærebat sibi Aman, putans hæc non alteri, quam sibi a rege parari; atque hæc jussa regis gestasse Mardocheum, patet cap. VIII, vers. 15. Porro corona hæc apud Persas habebat radios instar mitræ, id est solis, quem ipsi ut Deum et regem colebant. Volebant enim reges apud Persas divinis honoribus coli, quasi mi-

thire et soles quidam ferrestres. Sed hæc omnia Aman ignorans, contra mentem suam preparavit hosti suo Mardocheo, quem postulabat ad crucem; idque eum valde cruciavit, quod scilicet ipse sententiam dictasset, juxta quam rex Mardocheum summo et regio afficeret honore, quem per ipsummet Aman quasi dictatorem juberet Mardocheo conferri. Sic David, Salomonem filium ereans regem et successorem, ait: « Tollite vobiscum servos Domini meum super mulam meam, » etc. Et: « Veniet, et sedebit super solium meum, et ipse regnabit pro me. »

VERS. 10. 10. **FESTINA, ET SUMPTA STOLA ET EQUO FAC, UT LOCUTUS ES, MARDOCHEO JUDEO.** — « Stola, » id est veste regia, ut dixerat Aman versu 8, quam Septuaginta et Chaldaeus vocant stolum byssinam. Unde et Xenophon, lib. VIII. Cyri regis tunicam purpuream semialbam vocat: « Alis vero, inquit, semialbam gestare non licet. » Intellige regem misisse Amano, ut torquem quoque aureum, et acinacem amicum, et armillas aureas daret Mardocheo. Moris enim fuit his insignibus ornari eum, quem rex honorare voluisset, ut patet lib. III *Esthæ* cap. IX, et ex Josepho, lib. XI *Antiq.* cap. IV, et ex Emilio Probo in Artaxerxe.

QUI SEDET ANTE FORES. — Ibi tum sedebat Mardocheus quasi vilis et abjectus, sed post hunc honorem a rege sibi delatum, introductus est in antrum palatii, factusque regi familiaris et palatinus, ut patet cap. XVI, vers. 13.

VERS. 11. 11. **CLAMABAT (AMAN): HOC HONORE CONDIGNUS EST, QUÆCUMQUE REX VOLUERIT HONORARE.** — Vide hic subtilam summamque rerum commutationem, qua Mardocheus neci destinatus in regiam dignitatem attollitur, fitque quasi alter rex, idque a suo hoste Aman; qui proinde hic habuit dolores et

angores plurimos et maximos. *Primo* enim torsit eum honor hic, quem speraverat, sibi ablati. *Secundo*, quod is translatus esset in hostem suum capitalem Mardocheum. *Tertio*, quod ipse hoc honore eum deberet afficere. *Quarto*, quod ipse qui prius adorabatur ab omnibus et Deus, jam esset equiso et præco Mardochei vilis Judæi. *Quinto*, quod inopinato simul hæc omnia in eum ingruerent. Fabulantur Rabbini filiam Aman in caput patris transeuntis matulam effudisse, putantem se in caput Mardochei illam effundere, ideoque Amanum dixisse: « Et tu quoque, filia mea, confundisti me. »

12. **UGENS ET OPERTO CAPITE** — ob pudorem, **VERS. 12.** dolorem et angorem vehementem; pudebat enim eum faciem apertam ostendere, qui jam equisimo Mardochei egerat, cum antea coleretur ut Deus.

13. **SI DE SEMINE JUDEORUM EST MARDOCHEUS, ANTE** **VERS. 13.** **QUEM CADERE COEPISTI, NON POTERIS EI RESISTERE, SED CADES IN CONSPECTU EIUS.** — Dixerunt hoc amici Aman, vel divino quodam etiam instinctu, ait Serarius instar Sibyllarum et Caipe, *Jom. XI*, vel humana quadam sapientia, soleritque conjectura sumpta ex eo quod Judæos plures vidissent præfæcto duoque ingenio, qui non quiescebant, donec hostes suos pessumdedissent, quodque Pharaonem, Chananeos aliosque inimicos Judæorum ab ipsis per Mosen, Josue, Davidem, etc. contritos ex communi fama audissent. Adit Lyranus id eos dixisse ex *Genes.* cap. XIII, vers. 13 et seq. ubi Deus promittit Abrahe et Jacobo posterorum constantiam, felicitatem, et de hostibus victoriam; Genesim enim et Pentateuchum ab Hebræis in Perside captivis fuisse in linguam Persicam conversum. Hoc incertum est, non tamen inprobabile.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esther postulat sibi et Judæis vitam, et Amanum accusat, quem rex illico in patibulo, quod Mardocheo crexerat, jubet suspendi.

1. Intravit itaque rex et Aman, ut biberent cum regina. 2. Dixitque ei rex etiam secunda die, postquam vino incaluerat: Quæ est petitio tua, Esther, ut detur tibi? et quid vis fieri? stiamis dimidium partem regni mei petieris, impetrabis. 3. Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex, et si tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, et populum meum, pro quo obsecro. 4. Traditi enim sumus, ego et populus meus, ut contemramur, jugulemur, et pereamus. Atque utinam in servos et famulas venderemur? esset tolerabile malum, et gemens tacerem; nunc autem hostis noster est, cujus crudelitas redundat in regem. 5. Respondensque rex Assuerus ait: Quis est iste, et cujus potentia, ut hæc audeat facere? 6. Dixitque Esther: Hostis et inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum regis ac reginæ ferre non sustinens. 7. Rex autem ira-

tus surrexit, et de loco convivii intravit in hortum arboribus consitum. Aman quoque surrexit, ut rogaret Esther reginam pro anima sua; intellexit enim a rege sibi paratum malum. 8. Qui cum reversus esset de horto nemoribus consito, et intrasset convivii locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo jacebat Esther, et ait: Etiam reginam vult opprimere, me presente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, et statim operuerunt faciem ejus. 9. Dixitque Harbona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum quod paraverat Mardocheo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo. 10. Suspensus est itaque Aman, in patibulo quod paraverat Mardocheo: et regis ira quievit.

2. **POSTQUAM VINO INCALUERAT.** — Darius enim fuit vini bibax. Unde ejus sepulcro inscriptam fuit hoc elogium: « Possum multum vini bibere, illudque recte ferre, » teste Athenæo, lib. X. Item et de ipso Cyrus minor predicabat, ut Plutarchus in Artaxerxe commemorat. « Cambysem regem, » quemadmodum Seneca, lib. III *De ira*, cap. XIV, scribit, « nimis deditum vino Præxaspes unus e carissimis monebat, ut parcius biberet, turpem esse dicens ebrietatem in flego, quem omni omnium auresque sequerentur. Ad hoc ille: « Fletus, inquit, quemadmodum nunquam excedam mihi, approbabo jam, et oculos post vinum in officio esse et manus. Tibi deinde liberalius quam aliis, et capaciorebus sepius; et jam gravis et violentus, oburgatoris sui filium procehere ultra finem jubet, allevatque super caput sinistra manu stare. Tunc intendit arcum, et ipsum cor adolescentis (id enim se petere dixerat) legit, recis-que pectore, hærens in ipso corde, spiculum ostendit: ac respiciens patrem, an satis certum haberet manum, interrogavit. At ille negavit Apollinem potuisse certius millere. Dii illum male perant, animo, magisque conditione. » Hic Seneca.

3. **DONA MIHI ANIMAM MEAM.** — Id est vitam meam. Aere fuit hoc telum, quo percussit Esther Assuerum, et magis Amanum, q. d. Aman iste fraude a te obtinuit, ut occideret omnes Judæos; quare et ego qui sum Judæa ab eo occidenda sum, sicque tu privaberis me regina, meoque toro, quem tantopere ambivisti et ambis. Non tara ergo in me quam in te, o Assuere mi rex et marite, Aman iste injuriis et violentus est, æque ac subdoliis, ac fraudulentus.

4. **ATQUE UTINAM IN SERVOS ET FAMILAS VENDEREMUR.** — ut vita nobis condonata, saltem regi et Persis tangulari et ancillari possemus!

NUNC AUTEM HOSTIS NOSTER EST (qui me et Judæos et omnes vult spoliare vita), cuius proinde crudelitas redundat in regem, — tum quia per suum edictum necis Judæorum, qui in centibus tributis ejus ararium locupletant, quique plurimas operas regi præstant, et ex quibus multos validosque milites pro sui, regnique tutela conscribere valent; imo quos velut sapientes provincis suis præficere potest, uti prefectus fuit Daniel cum tribus sociis in e, in partem et plurimas anolamantibus,

quæ ex Judæis, tu Assuere, percipis, et majora percipere potes, privat ut Aman. Idem gravem et perennem infamiam tibi constat apud omnes gentes, quod gentem nostram innoxiam, imo bene de te meritum funditus extirpaveris. In te ergo vel maxime crudelitas Aman Judæorum petens exterrimam redundat.

5. **DIXITQUE ESTHER: HOSTIS ET INIMICUS NOSTER PESSIMUS ISTE EST AMAN.** — Nota hic magnanimitatem Esther, qua non absentem Amanum securo, uti faciunt timide et viles muliercula, sed presentem palam coram Assuero accusat, ut ipse relictæ accusationem esse sinceram et veram, quam Aman negare non possit: unde inopinata hæc accusatione, quasi fulmine ictus Aman obstupuit et obmutuit. Discant ab Esther principes magnorum potentiam et insolentiam non metuere, sed premere et calcare. Hoc regum est. Vere Seneca in Hercule furente:

Ans prima regui est posse et invitam pati.

Et in Zelip.

Odia qui nimium timet,
Regnum nescit. *Et in Theb.*
Simul ista mundi conditor posuit Deus
Oidium atque regnum.

8. **REPERIT AMAN SUPER LECTUM** (non nocturnum ad somnum, sed convivalem, in quo mensæ ac cubebant) **CORRUISSE, IN QUO JACEBAT ESTHER,** — ut supplex ad genua ejus provolutus ab ea postulare vitam sibi donari. Unde S. Athanasius in *Synopsi*: « Aman, inquit, cum regem merore affectum, et ira commotum propter indignum contra Judæos facinus vidisset, illo absente, reginæ supplicavit, ad genua illius procumbens. Rex cum ingressus videret Aman genua reginæ contingere, suspicatus quod id turpitudinis causa faceret, jussit eum in ligno, » etc. Idem tradit Severus Sulpitius: « Deinde, inquit, regressus rex vidit Aman Reginæ genua complexum. » Olim principum supplices tenebant genua ejus, cui supplicabant, quasi sedem misericordiam, idque ob quantum causas quas fusc recensuit, *Exodi IV, 13.*

ET AIT (REX): ETIAM REGINAM VULT OPPRIMERE, ME PRESENTE. — Dixit hoc rex, partim ex ira, partim ex zelotypia, qua deperibat Estheram; hæc

enim suspicax est mali et rivalium, etiam ubi re ipsa nil tale est, uti in Amano hic nihil erat. Suspiciatur ergo Amanum velle Estherem opprimere, id est non tam vite, quam pudicitia ejus vim afferre, illectum eximia ejus forma, uti eadem illectum se sentiebat Assuerus (1).

ET STATIM OPERUERUNT FACIEM EJUS. — Ita faciabant illi, cui rex erat offensus, quasi qui indignus esset videre faciem regiam, et ne rex videns faciem sibi invisam ad majorem iram et indignationem commoveretur. Rursum operuerunt faciem Amani, quasi rei mortis et pene condemnati. Ita Lyranus; nam damnati ducebantur ad mortem oculis velatis, ne scilicet videntes patriam, cives, amicos, liberos, uxores non jam semel, sed septies mortem obirent. Sic jam reis capite multandis velantur oculi, ne videant gladium in cervicem suam vibrari, itaque expavescant, et ietum gladii cadendo declinent ac frustentur. Hinc illa priscorum Judicium Romanorum in reum feralis sententia apud Livium et Cicero-nem: « I, licitor, colliga manus, caput obnubito, verberato, arbori infelici (cruci) suspendito ».

9. DIXITQUE HARBONA: EN LIGNUM QUOD PARAVIT MARDOCHÆO, QUI LOCUTUS EST PRO REGE, — puta pro regis salute, delegens ei conjuratorum insidias. Harbona erat eunuchus, qui a rege missus ad accersendum Aman, ut secum iret ad convivium Estheris, ingrediens domum Amani, vidit unde id ipsum hic regi denuntiat, videns regem illi offensam, et Amano ob fastum, ut videtur, infensus, optansque eum e medio tolli et suspendi.

10. SPENSUS EST ITAQUE AMAN, — non in domo sua, sed in porta urbis Susorum, ut dicitur cap. XVI, vers. 18. Eo enim patibulum ex domo Aman translatum fuit ad majorem ejus ignominiam, ut omnibus ingredientibus et egredientibus urbem jam suspensus esset spectaculo et ludibrio, qui paulo ante ab omnibus adorabatur ut Deus. Gresserius, lib. I *De cruce*, cap. XIX, suspicatur Amanum clavus fuisse cruci affixum; alii laqueo in collum injecto, uti jam fit; nil hac in re est certi. Illud certum, crucem hanc fuisse altam 50 cubitos, ut qui

(1) Tanta aliunde cura Persarum reges uxores et concubinas custodiebant, ut capite damarent non solum qui illas violare attentasset, sed propius in via ad locum accessisset, vel coram illis transisset in itinere.

altissima peterat, altissime suspenderetur, omnibusque fieret conspicuus. Vide hic primo quantæ efficacie fuerint jejunia et preces Estheris, Mardochæi et Judæorum; secundo, quam verum sit illud B. Virginis: « Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles; » tertio, quam mundana omnia sint instabilia et vana; ecce enim repente Aman summus fit imus, et Mardochæus imus fit summus, nimirum impii et superbi

Tollantur in altum,
Ut lapsu graviore ruant.

Quarto et proprie, quam malum, quod quis alteri struit inique, in instrumentum revolvatur, ac justo Dei judicio in ejus caput recidat. *Cruce enim parata Mardochæo data fuit paranti Amano. Sic Phalaris Perillum suggerentem sibi, ut roos torqueret in bove aeneo igne subjecto, ut eorum munitu aures suas oblectaret, primum in bovem coniecit, de quo Ovidius, lib. I *De arte amandi*.*

Et Phalaris tenui violenti membra Perilli
Torrui: infelix imbutus auctor opus.

Addit exemplum Busiridis, qui Thrasum suggerentem, ut hospites suos immolaret Jovi ad impetrandam pluviam, ipsummet Thrasum immolavit:

Fies Jovis hostia primus,
Inquit, et Ægypto tu dabis hospes aquam.

Unde hoc epiphonemate concludit:

Neque enim lex justior ulla est;
Quam necis auctores arte perire sua.

Denique vide hic quantæ sit mundi fallacia. Unde jure exclamat S. Bernardus, *epist. 107*: « O seculum nequam, quod solos tuos sic soles beare amicos, ut Dei facias inimicos. Invenit Aman gratiam apud regem Assuerum; hæc illi gratia cruceem peperit. Invenit gratiam apud Absalonem Achitophel; hæc illi suspendium attulit. » Et S. Augustinus, *epist. 144 ad Anastasium*: « Maledictus iste, ait, periculosior est blandus, quam molestus, et magis eandem cum se illum diligi, quam cum admonet cogitque contemni. » Ita videmus eos, qui magni sunt apud principes, sensum decidere, uti cecidit Sejanus, Achitophel, Aman, Joab, alique plurimi. Qui sapit regem, ante casum tempestive se ab aula abducatur.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Mardochæus succedit in dignitatem Amani. Esther a rege flagitat et impetrat ut litteræ Amani de mactandis Judæis revocentur, et novæ in Judæorum favorem scribantur. Unde exsultant Judæi.

1. Die illo dedit rex Assuerus Esther reginæ domum Aman adversarii Judæorum, et Mardochæus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim ei Esther quod esset patruus suus. 2. Tulitque rex annulum quem ab Aman recipi jusserat, et tradidit Mardochæo. Esther autem constituit Mardochæum super domum suam. 3. Nec his contenta procidit ad pedes regis, levitque, et locuta ad eum oravit, ut malitiam Aman Agagitæ, et machinationes ejus pessimas, quas excogitaverat contra Judæos, juberet irritas fieri. 4. At ille ex more sceptrum aureum protendit manu, quo signum clementiæ monstrabatur; illaque consurgens stetit ante eum, 5. et ait: Si placet regi, et si inveni gratiam in oculis ejus, et deprecatio mea non ei videtur esse contraria, obsecro ut novis epistolis veteres Aman litteræ, insidiatoris et hostis Judæorum, quibus eos in cunctis regis provinciis perire præceperat, corrigantur. 6. Quomodo enim potero sustinere necem et interfectionem populi mei? 7. Responditque rex Assuerus Esther reginæ et Mardochæo Judæo: Domum Aman concessit Esther, et ipsum jussit affigi cruci, quia ausus est manum mittere in Judæos. 8. Scribite ergo Judæis, sicut vobis placet, regis nomine, signantes litteras annulo meo. Hæc enim consuetudo erat, ut epistolis, quæ ex regis nomine mittebantur, et illius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere. 9. Accitisque scribis et librariis regis (erat autem tempus tertii mensis, qui appellatur Sibian) vigesima et tertia die illius, scriptæ sunt epistolæ, ut Mardochæus voluerat, ad Judæos, et ad principes, procuratoresque et judices, qui centum viginti septem provinciis ab India usque ad Æthiopiā præsidebant; provinciæ atque provinciæ, populo et populo, juxta linguas et litteras suas, et Judæis, prout legere poterant, et audire. 10. Ipsæque epistolæ, quæ regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatæ sunt, et missæ per veredarios: qui per omnes provincias discurrentes, veteres litteras novis nuntiis prævenirent. 11. Quibus imperavit rex, ut convenirent Judæos per singulas civitates, et in unum præciperent congregari, ut starent pro inimicis suis, et omnes inimicos suos, cum conjugibus ac liberis et universis domibus, interficerent atque delerent, et spolia eorum diriperent. 12. Et constituta est per omnes provincias una ultionis dies, id est, tertia decima mensis duodecimi Adar. 13. Summaque epistolæ hæc fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subjacebant iræ, notum fieret paratos esse Judæos ad capiendam vindictam de hostibus suis. 14. Egressique sunt veredarii celeres nuntia perferentes, et edictum regis pependit in Susan. 15. Mardochæus autem, de palatio et de conspectu regis egrediens, fulgebatur vestibus regiis, hyacinthinis videlicet et aereis, coronam auream portans in capite, et amictus serico pallio atque purpureo. Omnisque civitas exultavit, atque lætata est. 16. Judæis autem nova lux oriri visa est, gaudium, honor et tripudium. 17. Apud omnes populos, urbes atque provincias, quocumque regis jussa veniebant, mira exultatio, epulæ atque convivia, et festus dies; in tantum ut plures alterius gentis et sectæ eorum religioni et caeremoniis jungerentur. Grandis enim cunctos Judaici nominis terror invaserat.

1. DIE ILLO DEDIT REX ASSUERUS (GRÆCÆ ARTAXERXES) ESTHER REGINÆ DOMUM AMAN, — omni pretiosa suppellectile instructam, ac auro argentoque refertam, ut patet ex Septuaginta et Josepho. Bona

enim Amari quasi rei læsæ majestatis rex fisco addixit, deditque reginæ, juxta illud Cyri apud Josephum, lib. XI *Antiq.* cap. 1: « Qui per inobedientiam hæc mandata nostra (nempe de ædificando templo) irrita habuerint, eos in crucem agi volo, et facultates ipsorum fisco nostro attribui. » Idem postea edixit Darius, libro I *Es. 2a*, cap. vi, vers. 11: « A me, inquit, positum est decretum, ut omnis homo qui hæc mutaverit jussionem tollatur lignum de domo ipsius, et erigatur, et configatur in eo, domus autem ejus publicetur. »

ET MARDOCHEUS INGRESSUS EST ANTE FACIEM REGIS. — *q. d.* Factus est regi intus, conjunctissimus, et familiarissimus quasi proximus a rege, ut fuerat Aman.

2. TULITQUE REX ANNULLUM, QUEM AB AMAN RECIPERE SERAT, ET TRADIDIT MARDOCHEO. — Erat hic annulus regius, quo Aman litteras suas de Judeis interficiendis subsignaverat quasi sigillo regio. Itaque hic annulus erat summæ dignitatis et auctoritatis, fecitque Mardocheum regis vicarium et quasi alterum regem. Unde Alexander ab Alexandro, libro II *Genial.* cap. ix: « Apud Persas, inquit, donari annulo a rege amicitie signum erat, eo argumento illos in intimam sodalitem, et vinculum maximi federis admittere significantes. »

Hinc et Mardocheus vestibus regis et corona aurea decoratus fuit, ac cap. ix, vers. 4, vocatus « princeps palatii, » ac cap. x, vers. 3: « secundus a rege, » atque ut ait Josephus, lib. XI, cap. vi: « Simul cum rege gubernavit imperium. »

ESTHER AUTEM CONSTITUIT MARDOCHEUM SUPER DOMUM SUAM, — ut ejus esset œconomus, imo rector, uti fuerat, antequam ipsa esset regina. Serarius censet Estherem dedisse Mardocheo domum Amari, sibi a rege donatam, idque tradit Joseph, lib. xi, cap. vi; verum hoc proprie his verbis non significatur.

3. OSERVO UT NOVIS EPISTOLIS VETERES AMAN LITTERE, ETC., CORRIGANTUR. — Hic erat modus difficilis; nam Aman scripserat, et sigillaverat litteras de occidendis Judeis nomine regis; regis autem Persarum littere et decreta erant irrevocabilia (1), ut patet in Daniele damnato ad lacum leonum, *Daniel.* cap. vi, vers. 13. Quocirca Esther genuflexione, lacrymis, omnique arte connixa est ut regem flecteret ad irritandas hæc litteras. Ac prudenter hæc ratio et methodo usa rem conficit, quod diceret has non esse regis, sed Amari litteras, quas ipse inscio rege subdole scripserat, et annulo regio obsignarat. Cum autem jam regi constaret Amanum fuisse insidiatorem et proditorem, æquum esse ut acta ejus scripta-

(1) Alii probabilibus putant regis edicta ejus sigillo obsignata, et essent optimatum regni confirmata, irreformabilia fuisse; dum a contra edicta que obsignata solummodo regis sigillo erant, revocari licet rarissime poterant.

que proditoria irritentur, utpote fraudulenter ignorant regi supposita, ac in reges et regni totius damnum æque ac dedecus promulgata. Hæc ratio persuasit regi ut litteras Amari quasi hostis et insidiatoris sui abrogaret, ac contrarias in Judeorum favorem diceret, uti ipse rex assertit in iisdem, cap. xvi, 17. Sic enim rex noxam et infamiam omnem prioris edicti a se absterit, et in Amanum transtulit, dum contrarium decretum pro Judeis edidit.

9. ACCITISQUE SCRIBIS ET LIBRARIIS. — Scribæ Vers. 8. erant primicerii, qui litteras dictabant, librarii qui a scribis dictata describebant, tum ut ad provincias mitterentur, tum ut in archivium et tabulas annotatione publico referrentur.

11. QUIBUS (VEREDARIIS SIVE CURSORIBUS) IMPERAVIT REX, UT CONVENIRENT JUDEIS. — ut scilicet eis significanter edictum regis in ipsorum favorem edictum, ne magistratus Judeis offensi aliquo preceptu illud dissimulare, tardare, vel supprimere possent; sed ab ipsis Judeis cogenter illud exsequi; comminarenturque se, ni id facerent, eos apud regem accusaturos tanquam regii edicti contemptores. Addunt Septuaginta hic et Noster, cap. xvi, regem hoc edicto Judæis concessisse ut suis legibus ubique viverent (2).

13. MARDOCHEUS AUTEM, ETC., FULGEBAT VESTIBUS REGIS, HYACINTHINIS VIDELICET, ET AERIS. — id est candidis, ut habent Hebræus et Chaldæus. Vide dicta cap. i, vers. 6. Ab hoc colore nobiles dicti sunt הורית *horim*, quasi candidi. Candidas quoque vestes olim induebant in diebus festis et lætis, quale hoc erat, juxta illud: « Omni tempore sint vestimenta tua candida, » *Eccli.* ix, 8. Vide ibi dicta.

CORONAM AUREAM PORTANS IN CAPITIS, — more Persico radiatum, id est radios instar mithræ, sive solis (quem Persæ ut Deum colebant) vibrantem. En tibi Mardocheus quasi alter rex, qui paulo ante squalidus et luridus incedebat, et cruci destitutus: « Ad tantam dignitatem, ait S. Hieronymus in cap. i *Daniel.* sub linem: voluit Deus evichi Mardocheum, ut sicut olim in Josepho, et recenter in Daniele, hic nunc in Mardocheo haberent captivi et exules Judæi solatia, videntes hominem gentis suæ nunc Ægyptiorum esse principem, nunc Chaldæorum, nunc Persarum. » Unde Chaldæus

(2) *Vers. 11:* Et omnes inimicos suos cum conjugibus ac liberis et universis domibus invaserunt atque destruxerunt. Quærenti quo jure Judæi poterant innocentes cum reis interherere, respondemus: Apud Persas ob patris crimen liberi, uxores, etc., plectebantur, et privilegium hoc ab Assuro Judæis concessum est se ulciscendi et private injurias per se puniendi. Attamen istarum legum instituta tueri non volumus, nec laudamus Judæos qui sub eorum imperio agentes, his legibus etiam in quibus sapienter et iniqua continentur, se subiciebant. Hic vero in promptu est dicere ab hostibus suis ponam solummodo talionis auctoritate publica et regis jussu, Judæos exagisse, et aliunde innocentes non interficere, cum semper fere dicuntur « occisi viri, » cap. ix, 6, 12, 13.

deus, *Cant.* vii, 5: *Pauperes, ait, e populo, qui ambulabant apud Principem hæc et inde, eo quod egeni sunt, futurum est, induantur purpura, sicut indutus est Daniel in civitate Babylonis, et Mardocheus in Susis propter meritum Abraham, quem regem constituit ab initio sæculi; et propter justitiam Isaac, quem ligavit pater ejus, ut offerret eum: et propter benignitatem Jacob, qui decavit virgines in canalicibus.*

16. JUDEIS AUTEM (timore, incore et angore confectis, et quasi semimortuis) NOVA LUX ORI VI SA EST, GAUDIUM, HONOR ET TRIPUDIUM. — Lætilia enim gestientes exultabant, choros agentes et tripudiantes.

Allegorice Esther est B. Virgo, de qua in sensu mystico dicitur *Eccli.* L, 6: « Quasi stella matutina in medio nebulæ; » quoniam velut fulgida stella processit effugans tenebras, de qua S. Bernardus, homil. 2 *Super missus est:* « Ipsa est nobilis stella Jacob, cujus radius universam mundum illuminat, cujus splendor præfulget in supernis, et inferos penetrat, terras etiam perlustrans, et calefaciens magis mentes, quam corpora, fovet virtutes, excocuit vitiâ.

Denique notat Serarius in hæc Amari tragœdia septuplex catastrophem:

Primo, exaltatus supra omnes Principes erat Aman: infra omnes postea dejectus est.

Secundo, alterum a rege thronum habebat: Mardocheo equum sternere postea debuit, ut ejus veluti strator, et a pedibus esset.

Tertio, minacissima in eum verba plurima jecerat: et in eum laudare, præconis instar debuit.

Quarto, pater a rege vocabatur, et ab eodem

postea læsæ majestatis reus, perduellis, proditor, *τραλιτις;* nominatus est.

Quinto, indignans, oculis quam infestissimis et torvisissimis, Mardocheum intuebatur: et Regi postea vultum ferre non potuit.

Sexto, non contentus unius Mardochei cæde, omnium Judeorum sanguinem haurire volebat; et ipse non solus, sed tota cum domo, cum decem carissimis filiis in crucem actus est, plurimamque ejusdem cum ipso animi, gentium millia contrucidata.

Septimo, quod lignum, quemque diem Mardocheo, Judæisque cæteris ad necem præscripserat, iis ipse, cum suis, miserime perit.

17. IN TANTUM UT PLURES ALTERIUS GENTIS ET SECTE, FORUM (JUDEORUM) RELIGIONI ET CÆREMONIIS JUDICANTUR, — id est circumciderentur, et ad judicandum verumque Dei cultum converterentur. Videbant enim hæc mirabilem et insperatam Judeorum salutem et exaltationem sine speciali Dei, res populi sui curantis, providentia accidere non potuisse. Quare Dei potentiam, clementiam et providentiam erga Judæos agnoscentes, eum verum esse Deum præfitebantur et venerabantur. Ad hoc etiam juvit non parum Esther et Mardochei religio et sanctitas, juncta cum tanta auctoritate et gloria; unde sequitur:

GRANDIS ENIM CUNCTOS JUDÆICI NOMINIS TERROR INVASERAT, — ne sibi facerent quod Amano fecerant, quodque propediem cæteris hostibus suis ex regis edicto, vers. 13, facturi erant. Quare ne haberentur hostes Judæorum, ideoque occiderentur, ostendebant alii vere, alii ficte se eorum esse amicos, fiebantque proselyti.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judæi hostes suos, eodem die quem illi neci ipsorum destinant, occidunt, et decem Amari filios suspendunt; in hujus beneficii memoriam perenne festum 14 et 15 die mensis Adar a Mardocheo instituitur.

1. Igitur duodecimi mensis, quem Adar vocari ante jam diximus, tertia decima die, quando cunctis Judæis interfectio parabatur, et hostes eorum inhiabant sanguini, versa vice Judæi superiores esse coperunt, et se de adversariis vindicare. 2. Congregatique sunt per singulas civitates, oppida, et loca, ut extenderent manum contra inimicos et persecutores suos. Nullusque ausus est resistere, eo quod omnes populos magnitudinis eorum formida penetrarat. 3. Nam et provinciarum iudices, et duces, et procuratores, omnisque dignitas que singulis locis ac operibus præerat, extollebant Judæos timore Mardochei; 4. quem principem esse palatii, et plurimum posse cognoverant; fama quoque nominis ejus crescebat quotidie, et per cunctorum ora volitabat. 5. Itaque percuissent Judæi inimicos suos plaga magna, et occiderunt eos, reddentes eis quod sibi paraverant facere; 6. in tantum ut etiam in Susan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagithæ, hostis Judæorum; quorum ista sunt nomina: 7. Pharsandatha, et Delphon, et Esphatha, 8. et Phoratha, et

Adalia, et Aridatha, 9. et Phermestha, et Arisai, et Aridai, et Jezatha. 10. Quos cum occidissent, prædas de substantiis eorum tangere noluerunt. 11. Statimque numerus eorum, qui cæci erant in Susa, ad regem relatus est. 12. Qui dixit Regina: In urbe Susa interfecerunt Judæi quingentos viros, et alios decem filios Aman; quantum putas eos exercere eadem in universis provinciis? Quid ultra postulas, et quid vis ut fieri jubeam? 13. Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Judæis ut, sicut fecerunt hodie in Susa, sic et cras faciant, et decem filii Aman in patibulis suspendantur. 14. Præcepitque rex ut ita fieret. Statimque in Susa pependit edictum, et decem filii Aman suspensi sunt. 15. Congregatis Judæis quarta decima die mensis Adar, interfecti sunt in Susa trecenti viri: nec eorum ab illis direpta substantia est. 16. Sed et per omnes provincias, quæ ditioni regis subiacebant, pro animabus suis steterunt Judæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis; in tantum ut septuaginta quinque millia occisorum implerentur, et nullus de substantiis eorum quidquam contingeret. 17. Dies autem tertius decimus mensis Adar, primus apud omnes interfectionis fuit, et quarta decima die cadere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, ut in eo eodem tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque conviviis. 18. At hi qui in urbe Susa eadem exercuerant, tertio decimo et quarto decimo die ejusdem mensis in eade versati sunt; quinto decimo autem die perculere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnem epularum atque lætitiæ. 19. Hi vero Judæi, qui in oppidis non muratis ac villis morabantur, quartum decimum diem mensis Adar conviviis et gaudiis decreverunt, ita ut exultent in eo, et mittant sibi mutuo partes epularum et ciborum. 20. Scripsit itaque Mardocheus omnia hæc, et litteris comprehensa misit ad Judæos, qui in omnibus regis provinciis morabantur, tam in vicino positos, quam procul, 21. ut quartam decimam et quintam decimam diem mensis Adar pro festis susceperent, et revertente semper anno solemni celebrarent honore, 22. quia in ipsis diebus se ulti sunt Judæi de inimicis suis, et luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumque conversa sunt, essentque dies isti epularum atque lætitiæ, et mitterent sibi invicem ciborum partes, et pauperibus munuscula largirentur. 23. Susceperuntque Judæi in solemnem ritum cuncta quæ eo tempore facere ceperant, et quæ Mardocheus litteris faciendâ mandaverat. 24. Aman enim filius Amadathi stirpis Agag, hostis et adversarius Judæorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos, atque deleret, et misit plur, quod nostra lingua vertitur in sortem. 25. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans ut conatus ejus litteris regis irriti fierent; et malum, quod contra Judæos cogitaverat, reverteretur in caput ejus. Denique et ipsum et filios ejus affixerunt cruci, 26. atque ex illo tempore dies isti appellati sunt Phurim, id est sortium; eo quod plur, id est sors, in urnam missa fuerit. Et cuncta quæ gesta sunt, epistolæ, id est libri hujus volumine continentur; 27. quæque sustinuerunt, et quæ deinceps immutata sunt, susceperunt Judæi super se et semen suum, et super cunctos qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli liceat duos hos dies absque solemnitate transigere; quos scriptura testatur, et certa expetunt tempora, annis sibi jugiter succedentibus. 28. Isti sunt dies quos nulla unquam debuit oblivio; et per singulas generationes cunctæ in toto orbe provincia celebrantur; nec est ulla civitas, in qua dies plurim, id est, sortium, non observentur a Judæis, et ab eorum progenie, quæ his cæremoniis obligata est. 29. Scripseruntque Esther regina filia Abihail, et Mardocheus Judæos, etiam secundam epistolam, ut omni studio dies ista solemniter sanciretur in posterum; 30. et miserunt ad omnes Judæos, qui in centum viginti septem provinciis regis Assueri versabantur, ut haberent pacem, et susceperent veritatem, 31. observantes dies sortium; et suo tempore cum gaudio celebrarent; sicut constituerant Mardocheus et Esther, et illi observanda susceperant a se, et a semine suo, jejunia et clamores, et Sortium dies, 32. et omnia quæ libri hujus, qui vocatur Esther, historia continentur.

4. Ictur duodecimi mensis, quem Adar vocari ante jam diximus, decima tertia die, quando cunctis Judæis interfectio parabatur, et hostes eorum inhiabant sanguini, versa vice Judæi superiores esse ceperunt. — Adar mensis duodecimus et anni ultimus respondet nostro februario. Primus enim Hebræorum mensis erat Nisan, id est martius, quia in eo celebrabant Pascha, Exodi XII. Porro Judæi utebantur mensibus lunaribus, non solaribus; quare noemenia, sive novilunium erat prima dies mensis; decima tertia vero dies erat proxime antecedens plenilunium; hoc enim incidebat in diem decimum quartum. Hic ergo dies pridianus plenilunii februarii destinatus fuerat cædi Judæorum, et mox vice versa cædi hostium Judæorum. Quocirca etiamnum Judæi illo die in synagogis suis quotannis legunt historiam Esther; et quoties fit mentio Amani, pugnis et malleis pulsant scamma, perinde ac si caput Amani ferirent, uti testantur Antonius Margarita, lib. De ritibus Judæorum, et Gregorius Tolosanus, syntag. lib. II. cap. XVI. numero 10. Porro Judas Machabeus aliud festum in eadem die 13 Adar instituit, ob insignem victoriam eadem die de Neanore obtentam, de quo II Machab. cap. ult. vers. 37.

6. Ut etiam in Susa quingentos viros interficerent extra decem filios Aman, — quos primos publice in theatro, ut videtur, quasi reos a rege damnatos occiderent; eadem enim inchoarunt a filiis Aman hostis sui jurati, quasi a primitiis primisque justo sue vindictæ victimis; deinde eorum jam occisorum corpora postero die suspendentur in patibulis, ut dicitur vers. 14, ad majorem Amani ignominiam et hostium terrorem. Igitur mense tertio rex tulit edictum, ut Judæi trucidarent filios Aman, ceterosque suos adversarios, ut dictum est cap. vii, 9. Quare Judæi mox filios Aman, ne fuga elaberentur, incluserunt in carcerem, ac post novem menses, puta die 13 mensis duodecimi, quæ cædi erat destinata, eos jugularunt, et postero die jugulatos suspendentur. Dies: cap. vi, 18, rex ferens hoc edictum ait Amanum et omnem cognationem ejus ante portam Susa pendere in patibulis; ergo filii Aman cum eo occisi sunt mense tertio, non duodecimo. Respondeo per «cognationem» ibi non intelligi filios (alioquin enim eos explicite nominasset), sed cognatos et affines Aman; hi enim ut ejus fautores cum eo suspensi sunt; filii vero ad communem omnium cædem, et ad diei 13 Adar publicum spectaculum juste vindictæ reservati fuere.

10. Quos cum occidissent, prædas de substantiis eorum tangere noluerunt, — tum ut ostenderent se non aliud, quam vite sue incoluntatem querere; hanc enim perdere volebant ii qui occidebantur; quare se non inhiare opibus, nec propter opes innoxium aliquem divitem (uti sæpe fit) inter noxios interficere; tum denique, quia Aman utpote Judæorum juratus hostis, erat quasi ana-

thema, ut nemo ejus et filiorum res attingere auderet. Idem fecere ceteris occisis, quorum facultates diripere noluerunt, ut dicitur vers. 16, etsi rex id eis concessisset, cap. viii, 11. Utinam Christiani duces et milites eos imitentur, qui non tantum inimicos, sed etiam amicos sæpe spoliant, imo spe præde mactant?

16. Ut septuaginta quinque millia occisorum implerentur. — Ingens fuit hic hostium, ideoque et caesorum numerus, quia Judæi de vita securi esse non poterant, nisi iis occisis. Ethoc est quod hic dicitur: «Pro animabus suis (pro vita sua tuenda constanter cadentes hostes suorum) steterunt Judæi interfectis hostibus,» etc. Nisi enim ipsi interfecti fuissent, timendum erat ne rursus Judæos invaderent, imo contra regem rebellarent. Porro jussit Mardocheus Judæis, ut diligerent inquirerent et annotarent, qui rovera essent Judæorum hostes et noxios occiderentur, uti factum est in Vesperis Siculis et Parisiensibus, ideoque per novem menses eadem differri jussit, scilicet a mense tertio usque ad duodecimum.

26. Atque ex illo tempore dies isti 13 et 14 Adar, quibus Judæi mactandi mactarunt suos hostes) appellati sunt Phurim, id est sortium: eo quod plur, id est sors, missa fuerit in urnam. — Sic hoc festum, ait Sanchez, «Phurim» appellatur, id est sortium, non a libertate, quam eo die consecuti sunt Judæi hostibus interfectis, aut domitis; sed a sortibus quæ consulit Aman, et quæ in eundem decimum tertium diem mensis Adar Judæorum cædem destinantur, ut, dum dies ille anniversario reditu recurrit, periculi illius renovetur memoria, in quo fuerunt, et qualem habuerunt animorum consternationem et angorem, cum de sortibus ac die nuntium accepere.

Perperam in Septuaginta Romanis pro «phurim» ut habent Septuaginta Complutensibus legitur phurim; unde et Joseph dies hos appropinquat appellat. Nisi malis Septuaginta et Josephum vocem plurim addita littera commutasse in phurim, ut alluderent ad Græcum etymon verbi phurim, quod servare et custodire significat, q. d. Dies hi ab hostibus fuere vocati «Phurim,» id est sortium, item confectionem, quibus scilicet genus nostrum confringerent (hoc enim significat hebraice et arabice phur); sed a Deo per Esther et Mardocheum ex plurim facti sunt phurim, id est custodes et conservatorii, quibus scilicet in vita incolantes conservaremur, hostibus vero facti sunt idem dies «phurim,» id est confectionum; quibus nimirum ipsimet a nobis confringerentur et mactarentur.

Sic allegorice dies passionis Christi fuere dies «phurim,» id est sortium et confectionum, quibus scilicet Judæi miserunt sortem de occidendo Christo pro Barabba; ac milites de dividenda Christi crucifixi tunica; tunc enim iussu carnis Christi confringerent clavem, flagellis, spinis; sed hi dies «phurim» per Christum facti sunt phurim.

rim, sive *oppositio*, id est, custodes et conservatorii; quia omnes in Christum credentes, sperantes, et diligentes liberarunt a peccato, morte et inferno. Idem dies Judæis facti sunt «phurim» quia illis ipsis, puta in Paschate post 38 annos Jerusalem a Tito capta, vastata, et funditus excisa est.

Idipsum præsignificavit sors in die expiationis facti solita in duos hircos, alterum emissarium, alterum pro peccato immolandum, *Levit. xvi, 8 et 9*. Vide ibi dicta.

Tropologicè festum «phurim» agunt sancti, cum sortes adverse in prosperas commutantur, uti commutatæ fuere sancto Job, cap. ult. Josepho, *Gen. xli, 41*; Mosi, *Exodi iv et v*; Davidi, Tobie, aliisque sanctis, ac nominalim S. Eustachio, ut liquet ex ejus vita apud Surium, die 20 septembris.

Anagoge dies «phurim», id est sortium, erit dies iudicii, quo Christus sortes piorum in hac vita afflictorum, et impiorum in hac vita exultantium commutabit, ac piis perpetuam lætitiā, impiis perennem gehennam assignabit, uti docet Sapiens cap. v, 1, et Isaias cap. lxx, 12 et Christus ipse *Lucæ vi, 21 et 23*.

ET CUNCTA QUE GESTA SUNT, EPISTOLE, ID EST LIBRI HUIUS VOLUMINE CONTINENTUR.—Hinc colligitur Mardocheum libri hujus esse auctorem. Ipsa enim auctor fuit epistolæ hujus; epistola autem idem continebat, quod continet hic liber; sed que prius in epistola breviter scripserat Mardocheus, eadem in librum hunc referens fusius conscripsit, et accuratius elimavit.

27. QUEQUE SUSTINERUNT («Judæi» ab Aman ejusque asseclis), ET QUE DEinceps IMMUTATA SUNT) sorte cædis Judæorum ab ipsis in hostes conversa; repetè, «libri hujus volumine continentur,» atque in horum memoriam, et gratiarum actionem susceperunt Judæi super se et super semen suum; hoc est, obligarunt se, suosque filios, et posteros, quin et proselytos QUI RELIGIONEM EORUM VOLUERUNT COPULARI, (celebrare hoc festum «phurim,» id est sortium,) UT NULLI LICERET DEOS NOSTROS ABSQUE SOLEMNITATE TRANSIGERE, — non quod omnes utrumque diem debeant agere festum, sed quod alterum ex duobus, vel certe tertium a cæde: nam Judæi habitantes Susis, quia tam die 13 quam 14 ceciderant suos hostes, hinc die 13 Adar quo cessarant a cæde, festum «phurim» celebrarunt; ceteri autem qui uno die citius, puta decima quarta a cæde abstinuerant, eadem die festum agebant.

Quos (dies) SCRIPTURA (id est epistola Mardochei postea a tota Synagoga confirmata) TESTATUR, — id est, contestatur et mandat esse annua memoria et gratitudinis recolendos.

ET CERTA EXPETUNT TEMPORA ANNIS SIBI JUGITER SUCCEDENTIBUS, — ut scilicet quotannis celebrantur certo statoque tempore, puta diebus 14 et 15 jam dictis, idque non solum ex Mardochei, sed et Assueri decreto, qui idipsum non

solum Judæis, sed et Persis, ceterisque gentibus suo imperio subditis præcepit, cap. xvi, vers. 22 et 24 (1).

Anagoge festum sortium significat festum et gaudium beatorum in cælo de triumphato demone, mundo, tyrannis, ceterisque persecutoribus, qui sortes miserant de eorum perditione; sed per virum unum, et per unam mulierem liberati sunt, id est, per Christum et Mariam, et inimicos suos gladiis punient, sicut scriptum est *Psal. cxlix, 6*: «Et gladii ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manibus ferreis, ut faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis ejus.» Hoc in fine sæculi, id est in die iudicii, continget; ideo duodecimo mense celebratur. Die decima quarta agit, id est in plenilunio, quoniam cum Sancti cum Christo judicabant nationes, et dominabantur populis, jam ecclesia Sanctorum plenitudinem decoris sui habebit.

Verum solemnitati additur dies decimus quintus, ut significetur hoc secundo die gaudium, quod Sancti capient videntes semper impiorum persecutorum damnationem, sicut in Isaiâ scriptum est: «Et egredientur et videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me. Vernis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur; et erunt usque ad satietatem visionis omni carni.» Ita Ribera, lib. V *De Temp.*, cap. ult.

30. UT HABERENT PACEM ET SUSCIPERENT VERITATEM.—Hebræus, *Miserunt epistolæ verborum pacis et veritatis*, id est, precantes eis pacem, hoc est omnimodam prosperitatem, et exhortantes eos ad veritatem, id est, fidelitatem et constantiam in servandis promissis de festo «phurim» statis diebus celebrando.

31. ET ILLI OBSERVANDA SUSCEPERUNT A SE, ET A SEMINE SUO JEJUNIUM ET CLAMORES.—Solebant enim Judæi pridie festorum jejunare, uti et faciunt Christiani in vigiliis Sanctorum; solebant tunc quoque clamores precibus miscere, ac in fortitudine clamare ad Dominum, presertim in publica calamitate, uti hic fecere Judæi ab Aman neci destinati; ideoque ejulantes et complorantes; in quorum memoriam clamores hosce quotannis eodem die renovabant cum strepitu et comploratione scannorum, uti dixi vers. 1; sicut Christiani in triduo passionis Christi crepitaculis et comploracionibus strepitus edunt: quod nonnulli cum Serario ab hoc facto Hebræorum manasse suspicantur.

(1) Solent etiamnum hoc tempore Judæi has dies celebrare cum profusa hilaritate et immoderata in bibendo intemperantia, que in licentiam et libidinem vergit. Juxta Rabbinos his diebus vino se obrere licet, et quisvis Judæus bibere potest usque dum inter «maledictus Aman» et «benedictus Aman» discernere non possit. Alioli.)

Adde S. Athanasium in *Synopsi*, eadem die 13 Adar, Judæos in memoriam et contumelliam Amari crucifixi crucem ligneam publice circumferre, eamque cum imagine Amari igne concremare. Verum quia multi Judæorum hac Amari tragædia Christi passionem et crucem representabant et irridebant, quasi Christus esset personatus larva Amari, hæc de causa Honorius et

Theodosius Imperatores hos eorum ritus et gestus inhibuere, ut patet Codice *De Judæis et Catholicis L. Judæos*, ubi sic dicitur: «Judæos quosdam festivitatis suæ solemniam ad pœnæ quondam sumptu recordationem incendere, et sanctæ crucis assumulatam speciem in contemptum Christianæ fidei, sacrilega mente exurere provinciarum rectores prohibeant.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Majestas et gloria æque ac virtus Mardochei, qui vers. 4 somnii sui explicationem de Judæorum in Perside afflictione, indeque liberatione et exaltatione enarrat.

1. Rex vero Assuerus omnem terram et cunctas maris insulas fecit tributarias: 2. cujus fortitudo et imperium, et dignitas atque sublimitas, qua exaltavit Mardocheum, scripta sunt in libris Medorum atque Persarum: 3. et quo modo Mardocheus Judaici generis secundus a rege Assuero fuerit; et magnus apud Judæos, et acceptabilis plebi fratrum suorum, quaerens hona populo suo, et loquens ea quæ ad pacem seminis sui pertinerent.

Quæ habentur in Hebræo, plena fide expressi. Hæc autem quæ sequuntur, scripta reperi in editione vulgata, quæ Græcorum lingua et litteris continetur; et interim post finem libri hoc capitulum fertur: quod juxta consuetudinem nostram obelo, id est veru prænotavimus.

4. Dixitque Mardocheus: A Deo facta sunt ista. 5. Recordatus sum somnii, quod videram, hæc eadem significantis: nec eorum quidquam irritum fuit. 6. Parvus fons, qui crevit in fluvium, et in lucem solemque conversus est, et in aquas plurimas redundavit: Esther est, quam rex accepit uxorem, et voluit esse reginam. 7. Duo autem dracones: ego sum, et Aman. 8. Gentes, quæ venerant: hi sunt, qui conati sunt delere nomen Judæorum. 9. Gens autem mea: Israel est, quæ clamavit ad Dominum, et salvum fecit Dominus populum suum; liberavitque nos ab omnibus malis, et fecit signa magna atque portenta inter Gentes: 10. et duas sortes esse præcepit, unam populi Dei, et alteram cunctarum Gentium. 11. Venitque utraque sors in statutum ex illo jam tempore diem coram Deo universis gentibus: 12. et recordatus est Dominus populi sui, ac misertus est hæreditatis suæ. 13. Et observabuntur dies isti in mense Adar, quarta decima et quinta decima die ejusdem mensis, cum omni studio et gaudio in unum cætum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israel.

1. REX VERO ASSUERUS OMNEM TERRAM ET CUNCTAS MARIS INSULAS (nimirum sibi suoque imperio subjectas) FECIT TRIBUTARIAS, — id est, novis tributis oneravit, tum quia ipse auri cupidior in tributa erat propensus; tum quia magnis et magnificis suis in convivium tam amplum et continuum de quo cap. 1, expensis ærarium exhausserat; tum quia Deus hoc tributo castigare volebat Persas, qui paulo ante cædi et spoliis innocentum Judæorum inhiarant.

3. MARDOCHEUS JUDAICI GENERIS SECUNDUS A REGE ASSUERO — Erat ergo quasi regis vicarius, et in

ejus absentia rex; imo rege presente Mardocheus rara sua prudentia et vigilantia gubernabat imperium, teste Josepho.

LOQUENS EA QUÆ AD PACEM SEMINIS SUI (id est, quæ ad commoda et prosperitatem Judæorum) PERTINERENT, — *g. d.* Mardocheus studebat commodis non propriis, sed populi sui. Res ejus præclare gestas omittit hic Scriptura, ac eas cupientem cognoscere remittit ad annales Medorum et Persarum.

Benjamin in *Itinerario* narrat Mardocheum et Estherem sepultos in urbe primaria Medorum,

dicta *Hamda magna*; atque suo tempore in ea fuisse 50 millia Iudeorum. Nonnulli suspicantur a Mardocheo nominatam provinciam Mardocheam, quae sita est inter Babyloniam et Sinum Persicum (4).

Hic in Hebraeo finitur liber Esther: cetera quae sequuntur ex Graeco in Latinum transtulit S. Hieronymus, ubi nota haec ulla septem Estheris capita esse Scripturam Canonicam. Id patet tum ex definitione Concilii Tridentini, sessione IV, tum ex editione vulgata Latina et Graeco Septuaginta. Quarum utraque haec constanter legit, licet in Graeco non habeatur seorsim, ut in Latina; sed quaeque suis locis inserta sint ordine historico; ipsi olim quoque ante S. Hieronymum eadem suis locis inserta exstant in editione Latina. Verum sanctus Hieronymus, quia Estherem ex Hebraeo transtulit in Latinum, et ejus tempore haec septem capita non exstant in Hebraeo, hinc ea ex Graeco transtulit, ac seorsim posuit, et in calcem libri retulit post seriem totius historie. Exstitisse autem olim illa ante S. Hieronymum Hebraice, patet ex Graeco Septuaginta, et Latina vulgata praese, a quo ex Josepho, et Josippo filio Gorionis, qui haec eadem habent, quae Noster, utique non aliunde, quam ex prisco originali Hebraeo. Verisimile est hunc librum aeque ac Tobiae his Hebraice fuisse conscriptum, semel brevius, uti jam Hebraice exstat, secundo fusi; indeque manasse translationem Graecum Septuaginta, et ex ea Nostri, adeoque illam haec attexere lacinias. Vide *Fevardentium hic, et Bellarminum, lib. I De verbo Dei, cap. VII.*

VER. 4. 4. DIXITQUE MARDOCHEUS: — cum jam suspensus Aman intelligeret somnii sui significationem.

VER. 5. 5. RECORDATUS SUM SOMNI, QUOD VIDERAM, HEC EADEN SIGNIFICANTIS. — Somnium hoc ergo fuit a Deo immissum Mardocheo, ut per illud significaret futuram exaltationem sui et Estheris, ac collectionem cum Amano. Quocirca hoc somnium ordine historico collocandum est initio hujus libri, totiusque historiae; uti ibidem collocatur in Graecis Romanis, Simile somnium a Deo immissum fuit Pharaoni, *Genes. XLI*; et Nabuchodonosori, *Daniel. II.*

VER. 6. 6. PARVUS FONS, QUI CREVIT IN FLUVIUM, ET IN LUCEM SOLEMQUE CONVERSUS EST, ET IN AQUAS PLURIMAS REBUNDANS, ESTHER EST, QUAM REX ACCEPIT UXOREM, ET VOLUIT ESSE REGINAM. — Somniarum ergo

(1) Etiam in Ecbatani, hodie *Hamadan*, videtur Estheris et Mardochei sepulcrum ex lateribus constructum, et ejus tholus supra pauperulas Iudeorum domos eminent. Illud sepulcrum eodem loco reedificatum est quo solum erat vetus a Taurarclans overum. Apud Iudeos qui in Perside degunt, in magna veneratione adhuc habetur, et certis per annum diebus illud sepulcrum visitant eo penitentiam animo quo in exilio contra Jerusalem esse vertebant et orabant. Eius sepulcri descriptionem videre est in *Excerptis ex itineribus* Sir Robert Ker Porter (Londoni, 1821), et apud *Annales Philosophie Christianae*, tom. V, pag. 279.

Mardocheus, uti narratur cap. seq. versu 5, se videre parvum fontem, qui crevit in fluvium, et in lucem solemque conversus est; ac postea intellexit hunc fontem esse Estherem, quae ante abjecta et vilis, postea ita crevit, ut facta sit regina, et gentem Iudeorum et numero, et robore, et gloria mire adauxerit, ideoque quasi sol in Perside totoque orbe radiis sua virtutis et majestatis effluerit. Apte Esther comparatur fonti: *primo*, quia sicut fons aquas continue eructans producit ingentem fluvium; sic Esther sua opera et studio ingentem produxit Iudeorum populum, multosque Gentilium ad Deum et Judaismum convertit, ut dictum est cap. IX, vers. ult.; *secundo*, ipsa suis oculis et lacrymis quasi fontibus conflavit immane Amani incendium in Iudeos extinguit, aeque ac iram Dei; *tertio*, ipsa hieadem quasi aquas torrens ingentibus et v. venibus obruit, et demersit 75 millia Gentilium Iudeis adversantium; *quarto*, fons hic, qui ante erat in tenebris cap. XI, 8, hoc est in summo merore et angore, IN LUCEM SOLEMQUE, id est, in lucidum solem (est hendyadis) CONVERSUS EST, — puta in summam laetitiam et felicitatem, cum Iudeos morte liberavit, eosque de hostibus triumphare fecit.

Porro apposite f. as hic dicitur conversus in lucem et solem, quia magna est affinitas et analogia fontis et solis: *primo*, quia sicut fons est origo et scaturigo fluminis, sic sol est luminis; sicut enim flumen manat a fonte, sic lumen a sole; similis enim est utriusque productio, profluxus, et emanatio; unde Hebraice נהר נהר, id est lux et lucerna, alludit נהר נהר, id est flumen, et ad אור אור, id est lumen, quia significat profluxum seu propagationem luminis eum fluminis, id est seminis et posteritatis; *secundo*, quia quod fons est in terra, hoc sol est in caelo; sicut enim fons est quasi oculus terre, sic sol est quasi oculus caeli, totum caelum orbemque lustrans et ornans. Unde Hebr. אור אין תאן oculum gratiam fontem significat, quia quod oculus est in homine, hoc fons est in terra, et sol in caelo; *tertio*, quia flumen ex fonte manans limpido est, perspicuum, et clarum instar crystalli (imo crystallus non est aliud quam aqua fons congelata), ac radiis solis illuminatum respicendit ut sol; *quarto*, quia ex fonte et aquis primigeniis creatus est sol et caeli. Unde et Hebraice *Scannam, g. d. ibi aquae*, vocatur, uti ostendit pluribus *Gen. I, 7*, simili modo et analogia Esther hic quasi aqua, id est pauper et abjecta, ab Assuero evecta ad solium regiae quasi ad fluvium, facta est gloriosa et radians ut sol, ut iure fons solis, de quo *Josue xv, 7*, et cap. XVIII, 17, vocari possit iuxta id quod cap. XI, 11, de ea dicitur: «Lux et sol ortus est, et humiles exaltati sunt, et devoraverunt inelytos.»

Hinc S. Scriptura saepe lumen et flumen combinat, ut *Psal. XXXV, 10*: «Domine, aqua et est

Esther comparatur fonti.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Analogia fontis et solis.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

fons vite; et in lumine tuo videbitur lumen. » Et *Apoc. xxii, 1*, lumen gloriae beatorum describitur per fluvium paradisi, cum ait: «Et ostendit mihi fluvium aquae vitae, splendidum tanquam crystallum procedentem de sede Dei et Agni.» Denique in fontibus subinde per reflexionem radiorum sol sui effigiem exprimit, facitque parallelum, id est, alter in quasi solem, ut fons ipse videatur esse sol, uti dicam cap. seq. 10 et 11. Hoc est ergo paradoxum, hieroglyphicum Mardochei somnium: «Ex aquis sol», id est, ex tribulatione oritur gaudium, ex adversitate prosperitas, ex desolatione consolatio, ex merore laetitia, ex humiliatione exultatio, ex mortificatione resurrectio. Videntur Poeta solem, cum occumbit ex labore diurno anhelantem, se aquis et mari immergere, et noctu se abluat et refrigeret; quare mane ex iisdem rursus vegetum producit et renasci; sic aquae humilificationis refrigerant mentem operibus charitatis astuantem, et humilior et vegetior est illis ad eadem resurgat et repediatur. Tunc fit istud, quod dicitur *Job XI, 16*: «Misericordie quoque oblivisceris et quasi aquarum, quae praetervierint, non recordaberis. Et quasi meridians fulgor conurget tibi ad vespeream; et, cum te consumptum putaverit, orietur ut Lucifer.» Et illud *Malac. iv, 2*: «Orietur vobis iumentibus nomen meum sol iustitiae, et sanitas in penis ejus; et egredietur, et salietis sicut vituli de armento.» Vide ibi dicta. Denique somnium hoc alludit ad morem Persarum, qui solem colebant quasi numen, ac reges suos vocabant soles. Unde Cyrus Persiae idem est quod sol. Et Sapor Persarum rex, teste Ammiano, Marcellino, lib. XVII, scribens ad Constantium Imperatorem hunc sibi arrogat titulum: «Rex regum Sapor, particeps siderum, et frater solis et lunae, Constantio fratri meo salutem.» Cum ergo Mardocheus per visum vidit Estherem quasi solem, paulo post intellexit eam fore reginam Persarum, ac capite gestatorem coronam solarem, id est, radiis aureis quasi solaribus distinctam. Addit Josippus filius Gorionis, lib. II, cap. II, Mardocheum Estherem in persecutione Amani afflictam consolatum fuisse refrigeratione huius sui somnii, indeque spe certa liberationis securitae. Idem dicit de quadriennio toto, quo Esther quasi vilis, incognita, et oblivioni tradita latuit in domo Assuero; et obliivioni tradita latuit in domo Assuero; nam anno secundo Assuero in domum ejus inducitur fuit; septimo vero demum anno ad eundem introducitur, ut patet cap. II, versu 16.

Nimirum haec est via et methodus, qua vitur Dei providentia, ut eos, quos vult exaltare et glorificare, prius humiliter, vilesque et ignobiles efficiat. Qui ergo idipsum in se experitur, sperta meliorum erigat animum, sciatque se esse in recta via, quia Deus suos deducit ad sublimitatem et gloriam; quia ut, ait Sapiens: «Gloriam praecedit humilitas.» Et: «Dominus primo mortificat, et deinde vivificat; primo deducit ad infel-

ros, et deinde reducit.» I. Reg. cap. II, vers. 6. Allegorice hic fons in solem conversus similis fons solis, de quo Josue, ad litteram significans Estherem, mystice representat B. Virginem, quae *Apoc. xii, 1*, vocatur mulier amicta sole. Unde S. Fulgentius, serm. *De laud. Virg.*: «Facta, inquit, Maria fenestra caeli, quia per ipsam Deus verum fudit saeculi lumen.» B. Damasceus, *Orat. 4 De nativ. Virg.* vocat eam «Portam vitae, Fontem lucis,» quo nomine eam vocant complures alii. Epiphanius serm. *De laud. Virginitatis*, his verbis: «O Virgo sancta, lucis aeternae mater; lucis, inquam, quae in caelis illuminat copias Angelorum; lucis, quae illuminat ipsorum Seraphim incomprehensum oculum; lucis, quae illuminat solem splendidis facibus; lucis, quae fines terra illuminat ad credendum Trinitati; lucis, quae dicit: Ego sum lux mundi; lucis, quae dicit: Ego lux in mundum veni; lucis, quae assumpta est, et illuminavit cuncta quae sunt in oculis et in terra.» Et iterum: «O uerum habentem inextinguibile lumen septies lucentis gratiae.» Chrysippus, *Oratione ad Deliramam*: «Ave, inquit, fons lucis omnium hominum illuminans; ave, solis ortus, qui nullum ferre potest occasum.» Idem Epiphanius, serm. 1. *De Assumptione*: «Maria, inquit, secundum verbum Hebraicum interpretatur stella maris; mare presens saeculum est, stella autem B. Virgo Maria, de qua ortus est ille per quem illuminatur omnis mundus. Hinc securus accedite ad laudem Virginis, et illuminamini, quoniam ipsa est per quam vera lux in mari huius saeculi refulsit.» Ecclesia in Missa, in praefatione de B. Virgine, haec eadem metaphora utitur illis verbis: «Quae virginitalis gloria permanente lumen aeternum mundo effudit, Jesum Christum Dominum Nostrum.» Ephrem, sermone *De laudibus Virginis*: «Ave, inquit, stella fulgidissima, ex qua Christus processit; ave, per quam clari-simus sol iustitiae nobis illuxit.» Et iterum: «Virginem Luciferam» appellat; aeque Cyrillus, lib. 1 *De recta fide ad Reginas*: «Maria, ait, vite genitrix, mater pulchritudinis, maximipara Luciferi.»

7. DUO AUTEM DRACONES, EGO SUM ET AMAN. — Hic duo dracones inter se praefabantur, ut dicitur cap. seq. 6, ut significanter collationem Mardochei cum Amano, ejusque supplantationem. Dracones enim sunt insignia et stemmata militum et ducum: notant enim eorum doctores, quarum praecipue sunt tres, scilicet vigilantia, fortitudo, et celeritas in rebus conficiendis. Draco enim est vigil, et acutissime cernit; unde draco dicitur est ἀνὸ τοῦ δρακῶν, id est a videndo. Idem fortissimus est et celerissimus; unde in Arabia volat, quare quod divinum praesertim se fert; quia de causa veteres draconem assignarunt custodiam aedium, templorum, oraculorum, thesaurorum, ac infantie horum; uti de Hercule, imo de Nerone fabulati sunt Poeta. Hinc rursum draco praesertim fuit sym-

n. Virg. est fons solis.

Ver. 7.

Draconis doctores et symbola

bolum prudentiæ, sapientiæ, imo et vaticinii, uti docet Carolus Paschalius, lib. IX *De Coronis*, cap. XV, in fine. Adde (quod huic appositum et proprium est) Parthos, sive Persas olim in prælio promississe leones et dracones in hostes ad eos consumendos, uti ex Luciano et Ennio docet Brissonius, lib. II *De regno Persarum*, pag. 310. Simile somnium de dracone habuit Olympias mater Alexandri Magni, quo ei portendebatur imperium et monarchia, uti eandem draco portendit Augusto, Aureliano, Severo, Scipioni et aliis, teste Pierio, *Hierog.* xv. Hinc et Pharoæ vocatur draco magnus, *Ezech.* xxxix, 3. Hinc quoque olim in bello vocabantur Draconarii, qui nunc vocantur vexilliferi. Denique sicut dracones Mosis devoraverunt dracones Magorum, *Exodi* vii, 12, sic Mardocheus devoravit Amanum. Sic etiam vulgo dracones vocantur milites fortissimi, puta equites, qui a tergo accipiunt peditem, ut in prælio eum in terram deponentes tam equites, quam pedites in hostem pugnant.

10. ET DUAS SORTES ESSE FRÆCIT; UNAM POPULI DEI, ET ALTERAM CUNCTARUM GENTIUM. — Populo Dei, hoc est Judeis adversantium et inimicorum; Aman enim misit sortem pro Judeis occidentis;

CAPUT UNDECIMUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Mardocheus somnium ipsum enarrat, cujus significationem jam cap. 10, enarrabat.

1. Anno quarto, regnantibus Ptolemæo et Cleopatra, attulerunt Dosithæus, qui se Sacerdotem et Leviticum generis ferebat, et Ptolemæus filius ejus, hanc epistolam phurim, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemæi filium in Jerusalem.

Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebræo, nec apud ullum fertur interpretum.

2. Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, prima die mensis Nisan, vidit somnium Mardocheus filius Jairi, filii Semei, filii Cis, de tribu Benjamin; 3. homo Judeus, qui habitabat in urbe Susis, vir magnus, et inter primos aulae regiae. 4. (IV *Reg.* xxiv, 15. *Sup.* ii, 6.) Erat autem de eo numero captivorum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Jerusalem cum Jechonia rege Juda; 5. et hoc ejus somnium fuit: Apparuerunt voces, et tumultus, et tonitrua, et terræ motus; 6. et ecce duo dracones magni, parati que contra se in prælium. 7. Ad quorum clamorem cunctæ concitæ sunt nationes, ut pugnant contra gentem justorum. 8. Fuitque dies illa tenebrarum et discriminis, tribulationis et angustiae, et ingens formido super terram. 9. Conturbataque est gens justorum timentium mala sua, et præparata ad mortem. 10. Clamaveruntque ad Deum: et illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, et in aquas plurimas redundavit. 11. Lux et sol ortus est, et humiles exaltati sunt, et devoraverunt inelytos. 12. Quod cum vidisset Mardocheus, et surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet: et fixum habebat in animo, scire cupiens quid significaret somnium.

Mardocheus vero dedit sortem pro gentibus Judæorum hostibus mactandis.

11. VENITQUE UTRAQUE SORS IN STATUTUM EX ILLO JAN TEMPORE DIEM CORAM DEO UNIVERSI GENTES, — q. d. Utraque sors incidit in eandem diem a Deo ab æterno statutam, scilicet in 13 et 14 Adar, sive februarii; sed dies hic fuit Judæis felix et lætus, gentibus vero Judæorum hostibus fuit infestus et exitialis, quia.

12. RECORDATUS EST DOMINUS HEREDITATIS SUE, — id est populi Israelitici, quem ut hereditatem, et peculium suum Deus singulariter diligit; ideoque protegit, salvat et propugnat.

Symbolice S. Prosper, lib. I *De Vocat. gentium*, cap. ii, duas sortes accipit fidelium et infidelium; Deus enim Judæos quasi fideles elegit ad gratiam et gloriam, a quibus gentes infideles exclusit, ita tamen ut communem providentiæ suæ cursum et gratiam eis non denegarit, uti ibidem ostendit Prosper; sed pro Judæis sibi fidelibus magna fecit signa et portenta in Gentibus, ut cum per Moesem Ægyptum decem plagis afflixit, cum per Josue Chanaanæos, per Davidem Philistheos subjugavit, etc. Ad hæc enim portenta hic respicitur.

Hoc caput initio libri ordine historico ponendum est, uti ponunt Græca Romana.

1. ANNO QUARTO, REGNANTIBUS PTOLEMÆO ET CLEOPATRA — in Ægypto. Illo enim ævo a primo Ptolemæo Lagi regi Ægypti ceteri omnes vocati sunt Ptolemæi; regine vero Cleopatra. Hic Ptolemæus fuit, qui cognominatus est Philometor sextus ab Alexandro Maeno. ac Judeis impense favit, imo omne regnum suum gubernandum commisit, ac duces militiæ suæ constituit Oniam et Dosithæum Judæos, teste Josepho, lib. II *Contra Apionem*. Incertum est an hic Dosithæus sit idem cum Dosithæo sacerdote, qui epistolam « phurim, » id est sortium a Mardocheo Hebræam scriptam, et a Lysimacho in Græcum conversam, tulit in Jerusalem, uti hic dicitur. Porro hic versus non est Mardochei, nec additus a Septuaginta; hi enim vixerunt ante Philometorem sub Ptolemæo Philadelpho, sed ab aliquo posteriore scriba hagiographo historiæ causa interjectus.

2. ANNO SECUNDO. — Hic incipit epistola Mardochei, que scripta fuit anno secundo Artaxerxis, id est Darii Hystaspis imperantis in Perside. Artaxerxes enim erat commune nomen regum Persarum, sicut Assuerus Medorum, ut dixi. Erat enim idem annus quo Darius concessit Judæis facultatem resumendi fabricam templi quam inchoarat Cyrus, sed inhibuerat ejus filius Cambyses, ut patet I *Esdræ* iv et vi.

3. ET HOC EJUS SOMNIUM FUIT: APPARUERUNT VOCES, ET TUMULTUS, ET TONITRA, ET TERRÆ MOTUS, ET CONTURBATIO SUPER TERRAM. — Hæc omnia significabant tumultus et conturbationes, quos Aman excitavit contra Judæos per edictum jubens omnes occidi. Erant enim multa centena Judæorum millia qui omnes erant necandi cum uxoribus, filiabus et ancillis. Cogita quanta in eis fuerit consternatio, tumultus et comploratio.

6. PARATI QUE CONTRA SE IN PRÆLIUM. — Græce: Processerunt præliari utrique, nimirum Mardocheus contra Aman.

7. UT PUGNARENT CONTRA GENTEM JUSTORUM, puta contra Judæos qui erant populus fidelis Dei cultui dicatus.

10. FONS PARVUS CREVIT IN FLUVIUM MAXIMUM, etc. *Vers. 10.*

11. LUX ET SOL ORTUS EST; ET HUMILES (Judei) EXALTATI SUNT, ET DEVORAVERT INELYTOS, — nimirum Aman cum ejus assedulis, ceterisque sibi adversantibus.

Fons parvus fuit Esther cum suis Judæis, que primo villis et exillis crevit in fluvium, imo in lucem et solem conversa est, cum effecta regina Mardocheum et Judæos extulit, ut de Aman et hostibus suis eos mactando triumpharent. Alludit ad fonticulos, qui in profundis locis, ut puteis et antris, modice exiliunt, ideoque obscure sunt et tenebrosi: sed, dum affluxu vicinarum aquarum crescent, fiunt limpidi et lucidi, juxta illud:

Fons erat illimis nitidis argenteus undis.

Imo fiunt fulgidi instar solis, præsertim dum radiis solis ita verberantur, ut sol in eis vel iridem vel seipsam exprimat, ut fit in parello, quando sol in nubibus aqueis rarefactis transparens alium quasi solem in eis spectandum exhibet. Simili enim modo Esther post adeptum regnum majestate et gloria refulsit quasi sol. Vide dicta cap. preced., vers. 7.

COGITABAT QUID DEUS FACERE VELLET, ET FIXUM HABEBAT IN ANIMO (investigare et scrutari somnii significationem), scire cupiens quid significaret somnium. — Hinc patet Mardocheum, cum primo vidit somnium, ejus significationem non intellexisse, sed sensim ex rerum eventu, et Dei instinctu eam cognovisse. Sentiebat tamen in genere sibi a Deo inspirari, aliquid magni in favorem Judæorum eo significari. Unde Josippus filius Gorionis, lib. II: « Cum Aman, ait Mardocheo, tam infensus esset, ait ad suam Esther: impletur somnium quod narravi tibi in diebus juventutis tuæ. »

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Mardocheus Assuero per Estherem revelat conjurationem emuchorum contra eum, de qua cap. ii, 21; quare ordine historico eo loci hoc caput inserendum est: quæ enim ibi strictim dicta sunt, hic fusius enarrantur.

1. Mactabatur autem eo tempore in aula regis, cum Bagatha et Thara eunuchis regis, qui jamiores erant palatii. 2. Cumque intellexisset cogitationes eorum, et curas diligentius pervidisset, didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere: et nuntiavit super eo regi. 3. Qui, de utroque habita questione, confessos jussit duci ad mortem. 4. Rex autem quod gestum erat scripsit in commentariis; sed et Mardocheus rei memoriam litteris tradidit.

3. Præcepitque ei rex ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus. 6. Aman vero, filius Amadathi Bugæus, erat gloriosissimus coram rege, et voluit nocere Mardocheo et populo ejus, pro duobus eunuchis regis qui fuerant interfecti.

Hucusque Proœmium.

Quæ sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine :

Et diriperunt bona, vel substantias eorum.

Quæ in sola Vulgata editione reperimus.

Epistolæ autem hoc exemplar fuit.

Ver. 6. 8. DATIS PRO DELATIONE MUNERIBUS — exiguis et parvi momenti; nam postea majora dedit, ut patet cap. vi, 3. Aut potius est prolepsis, sive anticipatio: munera enim hæc data videntur Mardocheo non statim a delatione, sed diu post, cum scilicet rex legens Annales intelligeret nihil mercedis Mardocheo pro delatione datum fuisse, uti narratur cap. vi, 3.

Ver. 6. 6. AMAN VERO FILIUS AMADATHI BUGÆUS ERAT GLORIOSISSIMUS. — Cui Aman vocatur Bugæus? Respondent aliqui: Vocatur Bugæus, id est, filius Bogis. Bogim enim magnificet Xerxes, teste Herodoto, lib. VII et VIII; Bogem quoque fuisse Macedonem, uti erat Aman, liquet ex eo quod addit Herodotus eum fuisse oriundum ex urbe Sion, id est, Amphiohi, quæ urbs et Macedonia, quam præteritit Arymon Davius. Verum hæc contingunt ante Xerxem sub Dario patre Xerxis, ut ostendi in Proœmio. Dico ergo: « Bugæus, » vel, ut aliqui legunt, « Ugeus, » idem est quod *Agageus*, id est oriundus ex stirpe Agag regis Amalech. Id ita esse liquet, ex eo quod « Bugæus » non sit in Hebræo, sed acceptum ex Septuaginta qui cap. III, 1, pro « ex stirpe Agag » vertunt: *Bugeus*. Nam ex Agag, dempto primo *aleph* per apheresim fit *Gog*, vel *Gog*, uti pro Agag vertunt Septuaginta, Num. XXIV, 7. Jam ex *Gog* fit *Gogæus*, et inde *Bogæus* vel *Bugæus*. Nam littera *b* subinde commutatur eum *g*, ut docet S. Hieronymus in locis Hebr. tibi Gobel, sive Gyblum, quod est apud

Ezechielem in Hebræo, aut esse *Pythum*, urbem celebrem Phœnicie. Plura similia exempla commutationis litteræ *b* in *g* afferit Angelus Caninius in Hellenismo. Licet enim Aman stirpe proxima fuerit Macedo, ut dicitur cap. XVI, 10, tamen prisca prosapia et origine fuit Amalecita ex stirpe Agag, ut dixi cap. III, 1. Potest secundo « Bugæus, » esse nomen non proprium, nec patronymicum, sed appellativum; unde Romani illud scribunt per minusculam *b*, ut significet magnum jactatorem et gloriosum, qualis hic dicitur fuisse Aman, ut « Bugæus, » componatur ex *βῆ*, quæ particula Græcis auxesis affert a *βῆ*, id est bos, *g. d.* bovina magnitudine, et *γῆ*, id est, glorior, jacto, ut « Bugæus » sit idem quod *bovine*, hoc est, immaniter se jactans. Unde Plutarchus in questionibus Græcis: « Bualam, inquit, ducunt pro magno, sicut Poeta (Homerus Agamemnonem) dicit *βῆμα*, id est, bovinis, hoc est, magnis præditum oculis, et *bugæum*, qui se gloriose jactaret. » Hinc Homerus *βῆρατος* vocat magnum jactatorem. Hinc et Italicum *bugia*, id est mendacium: gloriosi enim thrasones, qui magna de se jactant, uti Aman, multa mentiuntur; Itali enim multas voces accipiunt a Græcis, utpote in Italia habitantibus. Unde et Calabria, in quo docuit Pythagoras, dicta est magna Græcia.

PRO DUOBUS EUNUCHIS — suspensis pro delationem Mardochei. Nam hi erant amici et federati Aman, ut dixi cap. II, 21.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Exemplar epistolæ Assueri missæ ab Aman ad commumem Judæorum eadem, quæ ordine historico inserenda est, cap. III, 14, ut ibidem inserunt Græca romana. Deinde, vers. 8, subjicitur oratio Mardochei pro hac eade advertenda, quæ ordine historico collocanda est post cap. IV.

1. Rex maximus Artaxerxes ab India usque Æthiopiâ, centum viginti septem provinciarum principibus et ducibus, qui ejus imperio subiecti sunt, salutem. 2. Cum plurimis gentibus imperarem, et universum orbem meæ ditioni subjugassem, volui nequamquam abuti potentia magnitudine, sed clementia et lenitate gubernare subiectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur. 3. Quærente autem

me a consiliariis meis quomodo posset hoc impleri, unus qui sapientia et fide cæteros præcellabat, et erat post regem secundus, Aman nomine, 4. indicavit mihi in toto orbe terrarum populum esse dispersum, qui novis uteretur legibus, et contra omnium Gentium consuetudinem faciens, regum jussa contemneret, et universarum concordiam nationum sua dissensione violaret. 5. Quod cum didicissemus, videntes unam gentem rebellem adversus omne hominum genus perversis uti legibus, nostrisque jussionibus contraire, et turbare subjectarum nobis provinciarum pacem atque concordiam, 6. jussimas ut quoscumque Aman, qui omnibus provinciis præpositus est, et secundus a rege, et quem patris loco colimus, monstraverit, cum conjugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusque eorum miseretur, quarta decima die duodecimi mensis Adar anni præsentis: 7. ut nefarii homines, uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem quam turbaverant

Hucusque exemplar epistolæ.

Quæ sequuntur, post eum locum scripta reperi ubi legitur

Pergensque Mardocheus, fecit omnia quæ ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebræo, et apud nullum penitus feruntur interpretum.

8. Mardocheus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus, 9. et dixit: Domine, Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, et non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israel. 10. Tu fecisti cælum et terram, et quidquid cæli ambitu continetur. 11. Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tuæ. 12. Cuncta nosti, et scis quia non pro superbia et contumelia, et aliqua glorie cupiditate, fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum, 13. (libenter enim pro salute Israel etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem); 14. sed timui ne honorem Dei mei transerem ad hominem, et ne quemquam adorarem, excepto Deo meo. 15. Et nunc, Domine rex Deus Abraham, miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, et hæreditatem tuam delere. 16. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto. 17. Exaudi deprecationem meam, et propitius esto sorti et funiculo tuo, et converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum, Domine, et ne claudas ora te canentium. 18. Omnis quoque Israel pari mente et obsecratione clamavit ad Dominum, eo quod eis certa mors impenderet.

Ver. 2. 2. VITAM SILENTIO (id est quiete sine turbis et tumultibus) TRANSIGENTES — in pace et tranquillitate, ut habent Græca.

Ver. 1 6. DELEANTUR QUARTA DECIMA DIE MENSIS DUODECIMI ADAR. — Nam 13 die jussi sunt inchoare eedem, sed die 14 eandem perficere, nisi sorte commutata fecisse Judæos patet cap. IX, 47. Nil ergo hæc antilogia habet vitium, ut suspectam faciat auctoritatem et fidem horum capitum, ut volunt Novantes.

Ver. 8. 8. Recitatur hoc versus oratio Mardochei, ante quam S. Hieronymus ita præfator: *Hæc non habentur in Hebræo, scilicet illo breviori quo usus fuit S. Hieronymus, nec apud ullum feruntur interpretum, nisi in Aquilam, Symmachum, Theodotionem, quædam et sextam editionem, et similes. Nam excipiendi sunt Septuaginta, quia ex eis hæc transtulit S. Hieronymus; nam ante eum versio Septuaginta erat Vulgata, qua utebatur Ecclesia; ex Vulgata autem hæc se transtulisse jactat S. Hieronymus in Proœmio, cap. XV.*

Porro hæc oratio Mardochei pia est, nervosa et ardens, quam profunde usurpat Ecclesia in Missa feria quarta post Dominicam secundam Quadragesimæ, ex quo liquet illam, uti et cætera horum capitum, esse Scripturam Canonica juxta decretum Concilii Tridentini, sess. IV.

43. LIBENTER ENIM PRO SALUTE ISRAEL ETIAM VESTIGIA PEDUM EJUS DEOSCLARI PARATUS ESSEM. — **Ver. 13.**

TIGIA PEDUM EJUS DEOSCLARI PARATUS ESSEM. — « Vestigia, » vel proprie accipe, quæ pede pulveri vel terræ imprimuntur; vel metonymice ipsos pedes pedumque plantas, quibus hæc vestigia terre imprimuntur. Unde Jossipus Gonioides habet: *Paratus fuisset lingere calcem, qui tu ejus est pedibus, et pulverem quem ipse calcasset.* Alludit ad illud *Isaia XLIX, 23*: « Vultu in terram dimisso adorabunt te, et pulverem pedum tuorum lingent. » Et ad illud *Psal. LXXI, 9*: « Coram illo procedit Æthiopes, et inimici ejus terram lingent. » Ita Sorarius et Sanchez qui multis exemplis ostendit vestigium sæpe sumi pro pede ves-